

Abstract

In this essay, the author formulates approaches for a further development of ecumenical learning on the basis of the participants' experience of a ecumenical learning inspired project. Ecumenical learning is depicted in both its historical context and different influences and defined as an altering and holistic learning where the thought is meant to reflect on his beliefs, lifestyle, global and social issues through the meeting and lens of others perspectives. The goal is that the participant changes through this experience to adopt an open attitude towards others and their experience and change his lifestyle that shows responsibility towards the oppressed and poor.

The essay portrays participants' experience through a thematic analysis. Because the ecumenical learning stresses the importance of the authentic meeting and an open minded reflecting competence the author chooses to further the analyses by using research around Gordon Allport's contact hypothesis and the Developmental Model of Intercultural Sensitivity (DMIS) by Milton J. Bennett. These theories in combination with research around ecumenical learning gave the author the possibility to portray participants' experience and their narratives that influenced the participants' learned outcome of their experience.

In the essay's last chapter the author discusses two new approaches for the development of ecumenical learning: believing in the meeting of others and seeking truths in argumentation instead of selfreflection. The author argues that for the meeting of others becomes an altering experience the focus and belief in the meeting's power has to be ignited beforehand as well as it is the outcome of an ecumenical experience. The author sees an opportunity to develop this thought in a theological context. At last the author argues that there is a dilemma in ecumenical learning in that ecumenical learning sees the competence of selfreflection and being open to others perspectives as a competence that is learned through the meeting, as well as it is partwise a requirement for participants to fully immerse themselves in the experience of meeting and learning from each other. The author argues through the critical claims of Jewish researchers that the Western churches have to theologially evaluate their beliefs of how to seek truths in argumentation.

Keywords: Ecumenical learning, volunteering, intercultural competence, contact hypothesis, narrative.

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
1.1 Syfte och frågeställningar	3
1.2 Metod och material	3
1.2.1 Material	3
1.2.2. Forskningsansats	4
1.2.3 Upplägg av intervjuerna	5
1.2.4 Urval	6
1.2.5 Analysmetod	7
1.3 Teori	8
1.3.1 Kontakthypotesen	8
1.3.2 Developmental Model of Intercultural Sensitivity (DMIS)	10
1.4 Disposition	12
2. Bakgrund	14
2.1 Ekumenik	14
2.2 Den ekumeniska rörelsen	15
2.3 Stiftung Ökumenisches Lernen (StÖL)	19
3. Ekumeniskt lärande	21
3.1 Ekumeniskt lärande	21
3.1 Bibliskt lärande - ett förändrande och holistiskt lärande	22
3.2 Ekumeniskt Lärande kompetenser och tillvägagångssätt	24
3.3 Ekumenisk lärande i relation till interkulturellt och globalt lärande	28
4. Analys	31
4.1 Hur upplever de unga vuxna sitt ekumeniska år utomlands?	31
4.2 Hur upplever de unga vuxna att de präglas genom sitt ekumeniska år utomlands?	32
4.3 Vilka teman finns i de unga vuxnas berättelser där de upplever det ekumeniska året som förändrande i mening av ekumeniskt lärande?	37
5. Diskussion: Vilka utvecklingsområden i ekumeniskt lärande finns det för att bemöta deltagarnas upplevelse av sitt ekumeniska år?	45
5.1 Tron på mötet	45
5.2 Självreflektion - en judisk förståelse av argumentation	47
6. Slutsats	54
Litteraturförteckning	56
Appendix	59
Intervjuguide	59

Anmärkning angående förkortningar och liknande

StÖL - Stiftung Ökumenisches Lernen

EL - Ekumeniskt lärande

DMIS - Developmental Model of Intercultural Sensitivity

EKD - Evangelische Kirche in Deutschland (Tysklands evangeliska kyrka)

Kontakthypotesen - Contact hypothesis

Ekumeniskt år- volontärår av intervjudeltagarna med StÖL

Haltung - *Haltung* är ett tysk ord som är svårt att översätta till svenska. Livsåskådning eller attityd är ord som närmar sig *Haltungs* betydelse men inte når fram till dess kärna.

1. Inledning

2021 publicerade biskoparna i Svenska kyrkan "*och lär dem...*" *Ett Biskopsbrev om lärande och undervisning* där de adresserade okunskapen om kristen tro och liv hos svenska befolkningen och att kyrkan behöver se sig själv som undervisande institution eftersom skola och hemmen sedan länge tillbaka inte undervisar om kristen tro och praktik.¹ Biskoparna hänvisar till de tyska systerkyrkorna som sedan 1800-talet bedrivit ett stort religionspedagogiskt arbete. Ett av de religionspedagogiska koncepten de valde att nämna är huvudtema i denna uppsats. De skriver:

Ekumeniskt lärande adresserar den globaliserade världens utmaningar. Ett ekumeniskt lärande skapar en öppenhet gentemot olika kyrkors mångfald och vill möjliggöra att på nytt upptäcka den gemensamma kristna grunden. Ett sådant lärande skapar förutsättningar för samarbete.²

Som någon uppvuxen i Tyskland och fick ta del av ett stipendium från *Stiftung Ökumenisches Lernen* (StÖL) som är genomsyrat av det ekumeniska lärandets perspektiv. StÖL erbjuder stipendier till ungdomar mellan 16-20 år att delta i olika mötesforum, bildningsarbete med sociala, globala och hållbarhetsfrågor och avslutande ett volontärår³ i en av systerkyrkorna eller annan social institution utomlands. StÖLs beskriver sin målsättning enligt stadgarna som följande:

Stiftelsen vill väcka en livsförståelse hos ungdomar där de ser värdigheten av varje individuellt människoliv oavsett samhällets värdering då den försonande Gud ger livet som en gåva till oss alla. De av världen och samhällets skapade gränser kan överskridas. Stiftelsen eftersträvar stiftelsens ändamål genom att skapa möjlighet till att människor möts och lever tillsammans. Stiftelsen ska vägleda de kristna troende att upptäcka, uppleva och forma Guds skapelse efter hans fred (Shalom).⁴

StÖLs målsättning är i grunden en mer välformulerad och teologisk definition av vad ekumeniskt lärande syftar på – att genom mötet med den främmande människan reflektera över egna tros- och livsföreställningar och förändra dem till en mer öppen och solidarisk kristen tro och praktik. Under min tid i StÖL och även efter har jag fått intrycket att möta andras livsberättelser har lett till att många deltagare upplevt en förändring, men även sett och hört att människor upplevt att det inte fanns en förändring eller till och med hade blivit mer trångsynt. På ett av StÖLs avslutande seminarium reflekterade en ung vuxen att hans ekumeniska år utomlands hade lett till att "[j]ag tror inte mer på att de tre stora

---

¹ "*och lär dem ...*": *Ett biskopsbrev om lärande och undervisning* 2021, 18-22.

² *Ibid*, 38.

³ Framöver kommer jag kalla volontärår för "ekumeniskt år", då syftet inom StÖL är inte volontärarbetet i mening av att "hjälpa tredje världen", istället betonas att syftet är att den unga vuxna som skickas utomlands ska lära sig av de han möter. Se även 2.3.

⁴ Övers. Satzung der Stiftung "Ökumenisches Lernen" 2016 §2 (1).

världsreligioner kan leva sida vid sida.”⁵ En annan ung vuxen påstod att hon nu hade blivit mer trångsynt och behöver påminna sig själv om att inte varje svart man hon möter i Tyskland är en man från Tanzania.⁶

I Tyskland har diskussionen om ekumeniskt lärande avtagit vilket kan förklaras med en mängd av anledningar, bland annat på grund av att man istället har börjat fokusera på *interkulturellt lärande*. Samtidigt har publikationer som under de senaste decennierna försökt återuppliva forskningen om EL använt sig av interkulturella teorier. Det jag inte kunde hitta var publikationer som hade tagit sig tid att undersöka hur människor upplevde sin tid i ekumeniska projekt, även om några få nämner exempel på projekt för att ge inspiration eller dra lärdomar. Den erfarenheten som jag beskrev ovanför motiverade mig att undersöka människors upplevelse av sitt ekumeniska år och hitta skillnader i deras narrativ som kan vara ansatser för varför människor präglas annorlunda av att möta andra i en ekumeniskt lärande kontext.⁷

1.1 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att undersöka människors upplevelse av deras ekumeniska år utomlands med StÖL. Jag vill utifrån detta resultat ge ansatser för att utveckla den ekumeniska lärandets pedagogik men inte minst också teologiskt så att man kan bemöta de unga vuxnas upplevelser.

Frågeställningen lyder därför som följande: Hur upplever de unga vuxna sitt ekumeniska år utomlands och hur präglas de av det? Vilka teman finns i de unga vuxnas berättelser där de upplever det ekumeniska året som förändrande i mening av ekumeniskt lärande? Vilka utvecklingsområden i ekumeniskt lärande finns det för att bemöta deltagarnas upplevelse av sitt ekumeniska år?

1.2 Metod och material

1.2.1 Material

Mitt primärmaterial är kvalitativa intervjuer med deltagare av StÖLs program. Det finns inget vetenskapligt upptaget material som handlar om deltagarnas perspektiv på deras ekumeniska år. Det finns korta rapporter om ekumeniska projekt som har använts i

---

⁵ Deltagande observation genomförd av författaren 2022-09-10.

⁶ Ibid.

⁷ Se 1.3.1 och jmf. Dixon et al. 2005.

argumentation att utveckla ekumeniska lärande som pedagogisk.⁸ Det kan dock framställas att det är rapporter där det är oklart av vem och hur de har upptagits. Jag utgår ifrån att ingen vetenskaplig metod har använts för att ta upp informationen.

Eftersom StÖL har ett unikt pedagogiskt tillvägagångssätt har jag valt att endast intervjua deltagare från detta program. Det gör detta till en case study som påverkar resultaten inte kan generaliseras. Icke desto mindre kan resultaten leda till en bättre förståelse av hur EL i en viss utformning kan påverka ett ekumeniskt år och ungdomars tankesätt kring det.

1.2.2. Forskningsansats

Min forskningsansats är konstruktivistisk och både in- och deduktiv. Konstruktivism utgår ifrån att kunskap är konstruerad. Syftet med denna uppsats är att få en bild av deltagarnas upplevelse av sina ekumeniska år. Det är alltså den konstruerade fakta deltagarna har åstadkommit genom att göra meningen av upplevelsen under sitt ekumeniska år som jag vill framföra i denna uppsats.⁹

I ett induktivt tillvägagångssätt utgår man enbart från datamaterialet för att analysera teman. Man undersöker materialet brett och utan teoretiska intressen och under kodningen har man inte redan en existerande mal i åtanke. Forskningsfrågan utvecklas ofta inom kodningsprocessen. Analysen blir bred och ger en större helhetsbild av materialet. Virginia Braun och Victoria Clarke kritiserar detta då de menar att som forskare kan man inte frigöra sig från tidigare antaganden och använda sig av teori och teoretiska ramverk utan att vara medveten om det.¹⁰

På grund av mitt deltagande i StÖLs program, är det svårt att vara opartisk. Min forskningsfråga stödjer sig på tidigare observationer och även om jag har breddat den så är den specifik. Dock har jag valt att läsa forskning och teorier som knyter an till liknande tematik för att bredda och granska min egen förståelse innan jag gick in i intervjuerna.

I ett deduktivt tillvägagångssätt utgår man från teori och tidigare forskning för att analysera teman. Man har ofta en specifik forskningsfråga. Detta innebär att analysen ofta inte ger en

---

⁸ T.ex. Arbeitshilfe der Kammer der Evangelischen Kirche in Deutschland für Bildung und Erziehung 1985, 133-140 eller Oesselmann et al. 2008.

⁹ Silverman, 193.

¹⁰ Braun et al. 2006, 84.

helhetsbild över materialet. Ett deduktivt tillvägagångssätt ger en mer djupgående analys av vissa aspekter.¹¹

John Dixon påpekar att forskare ofta använder sig av teori (bland annat *kontakthypotesen*) och därmed går miste om de verkliga specifika faktorer som leder till interkulturella projektets framgång eller misslyckande. Istället föreslår han att forskaren ska ägna sig åt människors narrativ - hur det gör mening av det upplevda.¹² Därför har jag valt att orientera mig vid tidigare forskning och teorier som DMIS, *kontakthypotesen* och EL i min intervjuguide och analys. Jag har försökt ställa öppna frågor och ge utrymme för deltagarna att berätta om deras ekumeniska år i sin helhet och ur deras perspektiv. Det är alltså en deduktiv analys, i den mån att tydliga forskningsfrågor används i kombination med olika teorier och tidigare forskning i både uppsättningen av analysguiden och analysen. Dock har jag valt att också ställa induktiva öppna frågor och söka teman utgående från materialet för att ge en helhetsbild och utesluta att förfälska materialets utsagor genom att dra för tidiga slutsatser.

1.2.3 Upplägg av intervjuerna

Intervjuerna genomfördes på distans via plattformen Zoom under höstterminen 2022. I samband med intervjuerna skickades det ut en blankett om samtycke till alla deltagare. Blanketten om informerat samtycke togs fram med hjälp av Alan Brymans redovisning för samtyckesformulär.¹³ Efter en introduktion fördes det en semistrukturerad intervju. Syftet med intervjun är att förstå hur deltagarna själva gör mening av det upplevda.

Intervjuguiden utgår inte från en specifik teori utan grundar sig på tidigare forskning och teorier som redogörs i uppsatsen. Jag undvek att ställa vad-frågor, kategoriserande frågor eller övertydliga frågor. Dessutom undvek jag att lägga in egna värderingar som deltagarna kan tyda ur frågorna och kan påverka vad de delar med mig. Det huvudsakliga syftet var att dock att intervjuguiden tillåter deltagarna att ge en helhetsbild av sina upplevelser och utrymme för reflektion om deras ekumeniska år.

---

¹¹ Ibid.

¹² Se 1.3.1 eller Dixon et al. 2005.

¹³ Bryman 2018, 178-179.

1.2.4 Urval

För att hitta intervjupersoner skickade jag ut ett mejl till tidigare medlemmar genom StÖL. Dessutom skickade jag mejlets innehåll i flera grupper och privat till tidigare medlemmar via sociala medier.

Jag anser att det är givande att välja människor som har rest i olika länder för att få en mer generaliserad och bredare förståelse. Syftet av undersökningen är inte att komma fram till deras åsikter om en viss kultur, snarare den generella upplevelsen av att möta en annan kultur och människor inom ett ekumeniskt syfte. Det har alltså ingen större betydelse i vilket land har levt.

Dessutom är uppsatsen i ett viss mån en case study om StÖL och därför anser jag att mångfalden också ska speglas i intervjupersonernas uppsättning. Det är en del av deras program att de skickar människor till olika länder. Detta påverkar StÖLs program och är en del av deras vision, vilket påverkar intervjudeltagarnas upplevelse.¹⁴

Två av intervjupersonerna var jag bekanta med sen tidigare. En tidigare relation kan påverka intervjun, men genom tidigare forskning, teori samt metod minimerade jag risken. Samtliga intervjupersoner utövade sitt ekumeniska år mellan 2004-2018. Således låg det ekumeniska året för vissa intervjupersoner längre tillbaka. Deras reflektion och minnen kan därför ha påverkat och förvrängas, dock är syftet med intervjuerna att undersöka deras narrativ och inte fakta om deras upplevelse. Under intervjuerna var det påtagligt att ekumeniska var fortfarande påtagligt för alla deltagare oavsett hur långt det låg tillbaka.

Intervjuperson*	Uppehållsland	Uppehållslängd (ca.)
Johannes	England	1 år
Lia	Bolivia	6 månader
Astrid	Tanzania	1 år
Björn	Tanzania	1 år

---

¹⁴ Se. 2.3.

Mathias	Japan	6 månader
Nina	Etiopien	1 år
Claudio	Tanzania	1 år
Naomi	Israel	1 år

* Namnen är ändrade för att skydda intervjupersonernas identitet..

1.2.5 Analysmetod

Jag använder mig av tematisk analysmetod i ramen för en kvalitativ analysmetod för att undersöka materialet. I en tematisk analys identifierar, analyserar och rapporterar forskaren mönster (teman) inom materialet.¹⁵ Forskaren har en aktiv roll i att identifiera mönster och teman, menar Braun och Clarke.¹⁶ Fördelen med den tematiska analysmetoden är dess lättillgänglighet för nybörjare, då den inte kräver ett brett analytiskt perspektiv och inte heller kunskap om teoretiska och tekniska detaljer.¹⁷

Andra analysformer hade varit möjliga, till exempel en narrativ analys för att få en djupare förståelse av deltagarnas individuella process i hur det skapade mening av sin upplevelse utomlands.¹⁸ Dock kräver detta en hög akademisk färdighet. Icke desto mindre är syftet att analysera olika faktorer som har påverkat individens förståelse ur ett större datamaterial som innehåller flera deltagares berättelser. På grund av tidsbrist och lägre akademisk förmåga samt att den tematiska analysen visar sig också vara lämplig, valdes den tematiska analysen.

Braun och Clarke definerar att “a theme captures something important about the data in relation to the research question, and represents some level of patterned response or meaning within the data set.”¹⁹ Ett tema kan förekomma i flera intervjuer, dock även om det bara förekommer i en intervju ska det rapporteras, om det är relevant för att ge en helhetsbild av materialet i relevans till forskningsfrågan.²⁰

---

¹⁵ Braun et al. 2006, 79.

¹⁶ Ibid., 80-81.

¹⁷ Ibid., 81.

¹⁸ Se 3.2 eller Hammack 2010.

¹⁹ Braun et al. 2006, 82.

²⁰ Ibid.

1.3 Teori

Dels använder jag mig av ekumeniskt lärande (EL) som teori för analysen av intervjumaterialet samtidigt som det är tidigare forskning samtidigt som det är forskningsobjekt. Därför redogörs det för under skild rubrik. Som tillägg för att analysera intervjumaterialet och även fördjupa ekumeniskt lärande har jag valt forskning om *kontakthypotesen* samt *Developmental Model of Intercultural Sensitivity* (DMIS). I EL handlar det till stor del om att i mötet med den andra människan få förmågan att ha en öppen inställning till främmande kulturer, livsuppfattningar och religionsuppfattningar. Då det i *kontakthypotesen* handlar om att genom att två grupper möts minska deras fördomar och DMIS handlar om processen människan går igenom för att nå interkulturell kompetens bedömer jag dem som mycket givande för att addera akademisk forskning till EL, men också för att analysera mina intervjupersonernas upplevelse i deras ekumeniska år.

1.3.1 Kontakthypotesen

“There is no debate that Gordon W. Allport’s *The Nature of Prejudice* is the foundational work for the social psychology of prejudice... [H]alf a century after its publication, [it] remains the most widely cited work on prejudice.”²¹ Gordon W. Allport publicerade 1954 boken *The Nature of Prejudice* där han utforskar fenomenet fördomar. I 31 kapitel resonerar han kring frågorna: hur fördomar uppstår, hur fördomar blir diskrimination och hur fördomar kan motverkas. Hans lösning: Kontakt - givande möten mellan grupper.

Det är här jag ser en anknytning mellan EL och *kontakthypotesen*. Det *autentiska* mötet är grundläggande för Els tillvägagångssätt.²² Även om han kritiserar detta och visar andra metoder hur EL kan läras så är det i StÖLs metod.²³ Därför anser jag att för en bättre förståelse av de unga vuxna upplevelser utomlands och för att utveckla EL ger forskningen kring *kontakthypotesen* en berikande vetenskaplig bakgrund.

Det som skulle ha mest genomslagskraft och anledning till mycket forskning de följande decennierna är Allports korta beskrivning av en “ideal” kontaktsituation. Man kan utgå ifrån att detta inte var hans intention.²⁴ Det följer en kort sammanfattning på förståelsen av fyra Allports förutsättningar: *Equal status*, *Common goals*, *Cooperation* och *Institutional support*.

---

²¹ Dovidio et al. 2005, 1.

²² Se 3.1.2 eller Övers. Piepel 1993, 203-5.

²³ Se 2.3.

²⁴ Allport 1954, 28. Anm: Det är exakt två meningar.

Thomas F. Pettigrew och Santa Cruz Linda R. Tropp utförde en metastudie av 515 enskilda studier kring intergroup-contact. Det de kom fram till var att intergroup-contact faktiskt minskar fördomar och ofta inte enbart mot de individer personen möter men fördomar mot hela gruppen. Allports fyra förutsättningar om de förekommer i sin helhet ökar framgången av kontakten, dock är det inte essentiellt. Pettigrew och Tropp föreslår därför att forskningen ska lägga fokus på negativa faktorer, till exempel ångest som påverkar intergroup-kontakt och en mer djupgående teoretisering.²⁵

John Dixon, Kevin Durrheim och Colin Tredeux kritiserar i en inflytelserik artikel att fokusen på Allports förutsättningar för "ideal" kontakten. De tar upp tre kritikpunkter. Första punkten är att dessa förutsättningar ibland inte är möjliga och helt enkelt utopiska. Andra punkten är att när fokusen ligger på att skapa goda förutsättningar bortser man från hur deltagarna individuell sätter mening till kontakten. Tredje punkten är att man bortser från idén att fördomar inte skapas i individuella relationer snarare relationen av de olika grupper som kollektiv mot varandra.²⁶

Phillip L. Hammack skriver om hur fredsbyggande projekt har lite till ingen påverkan på Israeler och Palestinier och hur individens narrativ ömsesidig relation med dess kollektiva narrativ. Han relaterar sin utläggning just till Dixon, Durrheims och Tredoux text. Jag anser därför att detta är ett bra exempel för att förstå Dixon, Durrheims och Tredoux kritikpunkter av *kontakthypotesen*. Hammack identifierar amerikansk grundade fredsprogrammernas oförmåga att identifierar maktbalansen mellan palestinska och israeliska individer och differenser i identitet. Han anser att problemet är att fredsprogrammen har en kosmopolitisk syn, där individer ska överkomma till en del sin egen identitet för att på ett globalt spelfält forma universella värderingar. Hammack påpekar att för en långvarig förändring i människors grundläggande inställning till de andra behöver dessa maktbalansen och gruppens narrativ som står i konflikt adresseras och därmed försökas att förändras. Identiteter och kollektiva narrativ kan inte förbises. Han motsätter sig försöken i att utveckla *kontakthypotesen* om att utveckla universella förutsättningar för att nå upp till dess mål att förändra deltagarna till att ha en positiv inställning till multikulturalitet. Han förespråkar teorin om att vid varje individuell fall måste strategier och mål anpassas till den faktiska situationen grupperna befinner sig i. Konflikter måste tas upp under kontakten och inte skyddas.²⁷

---

²⁵ Pettigrew et al. 2006.

²⁶ Dixon et.al. 2005, 699-703.

²⁷ Hammack 2010, 328-368.

1.3.2 Developmental Model of Intercultural Sensitivity (DMIS)

Developmental Model of Intercultural Sensitivity (DMIS) utvecklades av Milton J. Bennett efter observation av många cross-cultural program för att förklara processen interkulturell kompetensutveckling.²⁸ Som det nämns i 2.1.3 så går forskningen emot EL gentemot interkulturell och interreligiöst lärande, samt att Bennett beskriver denna kompetens med stor likhet till det EL vill åstadkomma. I stort sett så är det ekumeniska året ett cross-culture projekt, därför anser jag att DMIS ger viktiga kunskaper för en mer djupgående analys av intervjumaterialet.

Bennett definierar *ethnocentrism* ”the experience of one’s own culture as ’central to reality.’”²⁹ Han menar med detta att man anser sina värderingar och sitt beteende som universella. Man sätter dem varken ser att de står i specifik relation till sin egen bakgrund eller ifrågasätter dem. Bennett sätter begreppet *ethnorelativism* emot *ethnocentrism*. *Ethnorelativism* är ”the experience of one’s own beliefs and behaviors as just one organization of reality among many viable possibilities.”³⁰

Bennett har delat upp processen av att gå från *ethnocentrism* till *ethnorelativism* i sin modell DMIS till sex olika erfarenhet. Det första tre faser kallar han för *Denial*, *Defense (alternativ Reversal)* och *Minimization* av kulturella skillnader och är kopplat till *ethnocentriska* föreställningar. Därefter följer faserna *Acceptance*, *Adaption* och *Integration* av kulturella skillnader som visar på att ett *ethnorelativistisk* tankesätt ligger till grund.³¹

När människan är i fasen av *Denial* anser hon att hennes egen kultur är den enda sanna. Hon har inte förmågan och desintresse att se och därmed kan inte erfara kulturella skillnader. Människan uttrycker sig om ”de andra” i vaga ord till exempel utlänningar och klumpar ihop människor av olika kulturer till exempel ser den människan inte skillnaden mellan japansk eller kinesisk kultur eller människor. Hon anser att ”de andra” kan tolereras, men i vissa fall även utnyttjat eller förintas.³²

När människan är i fasen av *Defense* kan människan betecknar sin egen kultur som den mest civiliserade eller enda sättet att leva ett gott liv. Människan har en viss förståelse av de andra som människor, men Bennett menar att deras världssyn är inte tillräckligt komplex att erfara

---

²⁸ Bennett 2004, 11-12.

²⁹ Ibid., 1.

³⁰ Bennett 2004, 1.

³¹ Ibid., 2.

³² Ibid., 2-3.

den andra kulturen överstigande stereotyper. Man har tankar “vi och dem tankar” och känner sig hotade, talar om sin egen kultur i positiva stereotyper och om den andra kulturen i negativa stereotyper. Alternativt kan människor hamna i fasen *Reversal*. Detta betyder att hon adopterar ‘de andras’ kultur då hon har gjort goda erfarenheter. Dock ligger också här till grunden en världssyn till “vi och dem” och en stereotypisk förståelse av kulturer och den adopterade kulturen som överlägset.³³

Tredje och sista fasen som Bennett tilldelar *ethnocentrism* kallar han för *Minimization*. Människan har en uppfattning av kulturella skillnader och en uppfattning av en mänsklighet alla människor innehar, dock utgår de från sina egna livsuppfattningar som universala. Hon uppfattar sin egen livsuppfattning påverkad av en socialisering i en partikulär kultur. Istället utgår hon ifrån att oavsett kulturell bakgrund, kommer till slut alla vilja anamma hennes livsuppfattning. Människan som befinner sig i fasen *Minimization* är på ytan intresserad av kulturella skillnader, men går miste om att verkligen erfara den andra kulturen. De inser inte att de ramverk och målen de påstår är universella, är påverkade av deras partikulära socialisation och kultur.³⁴

Första fasen av att ha utvecklad *ethnorelativ* perspektiv kallar Bennett för *Acceptance*. Det människan har accepterat då är ”the relativity of values to cultural context (and thus to attain the potential to experience the world as organized by different values).”³⁵ Det handlar inte om att vara okritisk till en annan kultur, det handlar snarare om att ha förmågan att förstå ett annat kulturellt perspektiv och ifall man yttrar kritik, kunna reflektera och vara kritisk till det egna kulturella perspektivet och ställa det i relation till den andra kulturen. Dessutom har människan förmågan att se det mänskliga och undviker svart-och-vitt-tänkande till exempel att det är en god eller ond människa.³⁶

Andra fasen av ethnorelativism kallar Bennett för *Adaptation*. Bennett menar att det *Adaptation* är målet av de flesta interkulturelle kommunikationsprogram. Människan har förmågan att använda sig beteende som är kulturellt lämpligt. Bennett poängterar att många program misslyckas på grund av att det försummar att för detta beteende är genuint måste människans världssyn vara adekvat. Han menar med detta att människans världssyn är utökad med “relevant constructs from other cultural worldviews.”³⁷ Människan byter inte ut sina

---

³³ Ibid., 4.

³⁴ Ibid., 6-7.

³⁵ Ibid., 8.

³⁶ Ibid., 7.

³⁷ Ibid., 8.

synpunkter och beteendemönster, snarare har han möjligheten att byta mellan olika kulturella ramverk och adekvat beteende. Istället för assimilation där den dominanta kulturella använder sin makt att tvinga den non-dominanta gruppen att anamma de dominantes gruppens beteende och tankesätt. Istället visar den dominanta gruppen intresse och verkar för en ömsesidig anpassning.³⁸

Sista fasen i DMIS heter *Integration*, som beskriver det som nämndes innan när “one’s experience of self is expanded to include the movement in and out of different cultural worldviews.”³⁹ Integration måste inte följa efter Adaptation och är inte en fas där man har lärt sig högre interkulturell kompetens, men något som ofta uppstår bland människor av icke-dominanta kulturer och liknande.⁴⁰

1.4 Disposition

I det följande redogör jag under kapitel 2 **Bakgrund** ekumenik, ekumeniska rörelsens historia och Stiftung Ökumenisches Lernen (StÖL). Därefter har jag valt att i kapitel 3 **Ekumeniskt lärande** redogöra för EL. EL är både teori som jag använder mig för att analysera intervjumaterialet samtidigt är EL också forskningsobjekt då syftet med analysen är att ge ansatser för en vidareutveckling i anknytning till min analys. EL redogörs också inte bara som teorier men också i diskussion bland olika forskare och är därför klassat som tidigare forskning.

Därefter framlägger jag under kapitel 4 **Analys** deltagarnas upplevelse under sitt ekumeniska år som jag fördjupar genom tidigare forskning och teori i syftet med att besvara första delen av frågeställningen “Hur upplever de unga vuxna sitt ekumeniska år utomlands och hur präglas de av det? Vilka teman finns i de unga vuxnas berättelser där de upplever det ekumeniska året som förändrande i mening av ekumeniskt lärande?” Till slut diskuterar jag under kapitel 5 **Diskussionen** intervjumaterial gentemot bakgrund och tidigare forskning men även nytt material för att ge ansatser för att utveckla EL vidare gentemot en förståelse av deltagarnas upplevelse. I diskussionen besvaras alltså andra delen av frågeställningen: “Vilka utvecklingsområden i ekumeniskt lärande finns det för att bemöta deltagarnas upplevelse av sitt ekumeniska år?”

---

³⁸ Ibid., 7-8.

³⁹ Ibid., 8.

⁴⁰ Ibid., 9.

Alla citat som ursprungligen var på tyska med detta menas tidigare forskning och all intervju material har författaren översatt från tyska. Originalen återfinns hos författaren.

2. Bakgrund

Detta kapitel innefattar en utläggning om *ekumenik*, *ekumeniska rörelsen* och *Stiftung Ökumenisches Lernen* (StÖL). Ekumeniskt lärande (EL) uppstod i en viss kontext av den ekumeniska rörelsen. Det är viktigt att omnämna att ekumenik under rubriken 2.1 *Ekumenik* därför definieras enligt ekumeniska rörelsens tradition. Liksom står de målen, kompetenser och tillvägagångssätt som formades till en konceptionalisering av EL i direkt samband med ekumeniska rörelsen, därför anses det givande att presentera dess historia under rubrik 2.2 *Ekumeniska rörelse*. Alla intervjudeltagare har deltagit i samma ekumeniska program av StÖL och därför präglas deras upplevelse av StÖLs syfte och organisationsstruktur. Dessutom kan uppsatsen anses till viss del som *case study* därför anses nödvändigt att ge en bakgrund till StÖL under rubriken 2.3 *Stiftung Ökumenisches Lernen*.

2.1 Ekumenik

Ekumenikens etymologi rör tre aspekter: den bebodda jorden, enheten av alla kristna och kristna kyrkor och hus eller hushållet i hänsyn till ens direkta ansvarsområde, således betyder staat eller staatsbund som härleds efter *oikos* som är roten till grekiska *oikoumene*.⁴¹ Inom den ekumeniska rörelsen betonas inte kyrkans enhet, även om det är det slutgiltiga målet för ekumenik. Istället betonas ett ekumeniskt tankesätt - att kyrkan ska arbeta för en rättvis värld för alla människor som ska prägla kyrkan och därmed förverkligas dess enhet. Inom EL betonas relationen mellan den bebodda jorden. Här menas hela jorden (*oikoumene*), hela mänskligheten och den egna levnadsvärlden (*oikos*).⁴² Heinrich Dauber skriver i antologin *Eigener Haushalt und bewohnter Erdkreis* som han utgav tillsammans med Werner Simpfendorfer 1981:

[EL handlar om] utarbetandet av fyra sammanlänkade dimensioner i den levande inlärningsprocessen: sammanlänkningen av det förflutna och framtiden i den tidsmässiga strukturen i (den egna) nutiden och sammanlänkningen av det egna hemmet (grekisk *oikos*) och den 'bebodda jorden' (grekisk *oikoumene*) i den rumsliga strukturen i den egna livsvärlden.⁴³

Ekumenik handlar alltså om ett tankesätt där den egna levnadsvärlden ses i relation till den globala världen och tvärtom. Människan ska känna sig ansvarig för alla människor i världen (*socialt*) och världen i sig (*ekologiskt*). Ralf Koerrenz påpekar en viss grad av sekularism i Dauber och Simpfenhöfers definition, därför använder de flesta publikationerna sig inte av denna definition. Trots detta var denna definition mycket inflytelserik men fick först

---

⁴¹ Böhm 2022, 385.

⁴² Koerrenz 1994, 31.

⁴³ Övers. Dauber 1981, 30.

spridning genom Phillip Potters ecklesiologiska interpretation.⁴⁴ Potter var sekreterare till *Kyrkornas världsråd* från 1972 till 1984. I ett föredrag på *Kyrkornas världsråds* generalförsamling 1983 i Vancouver förknippade han ordet *egna oikos* (egna hushållet/levnadsvärld) till *Guds oikos (Guds Hus)*. Potter menar att Kyrkans enhet framställer *Guds hus* som enbart kan förverkligas om kyrkan och alla kristna verkar för att upprätta *Guds hus* på jorden för alla människor:

Den ekumeniska rörelsen är därför det sätt på vilket kyrkan, som är Guds hus (oikos), försöker leva och vittna inför alla folk på ett sådant sätt att förvandlingen av hela oikoumene till Guds oikos blir verklighet genom den korsfäste och uppståndne Kristus och den livgivande Andens kraft.⁴⁵

I sitt föredrag refererar Potter till “levande stenar i ett andligt husbygge” i hänsyn till 1 Petr. 2:4-10. Koerrenz påpekar att *oikoumene* hänvisade till grekiska eller romerska maktanspråk. Potter sätter däremot definitionen av ekumenik som *jordens levande hus* där människor verkar efter Guds vilja. Guds vilja är auktoriteten och orienteringen (*Orienteringsram*) för att bygga en rättvis värld. Auktoriteten är alltså inte en sekulär makthavare eller ett mänskligt tänkande om rättvisa. Det är Guds rättvisa som människan ska förverkliga på jorden för alla människor.⁴⁶

2.2 Den ekumeniska rörelsen

Jag har valt att avgränsa min historiska sammanfattning till att börja från 1900-talet och genom *Kyrkornas världsråds* generalförsamlingar kartlägga den historiska kontexten, konflikter, och idéer inom den ekumeniska rörelsen. I fokus står den socialpolitiska samt teologiska diskussion som har präglat den ekumeniska rörelsen de senaste decennierna. De “nya” kyrkorna kräver att västvärldens kyrkor tar ansvar för kolonialismens följder⁴⁷, evaluerar sin teologi och dess kontext och i slutändan avvisar sig sin auktoritet och anammar en maktposition där västvärldens kyrkor är en av många.

Den ekumeniska rörelsen har präglats av socialpolitiska tankar sedan rörelsens begynnelse. 1925 sammankallade Nathan Söderblom, dåvarande Sveriges ärkebiskop, till *Ekumeniska*

---

⁴⁴ Koerrenz 1994, 30.

⁴⁵ Potter 1983, 217.

⁴⁶ Koerrenz 1994, 31-32.

⁴⁷ I det följande skrivs det om “nya kyrkor”, “södra kyrkor”, “västerländska kyrkor”, “norra kyrkor”, “industriländer” och “utvecklingsländer.” Alla dessa begrepp är till viss del problematiska vilket inte minst visas genom de konflikter som uppstod inom Kyrkornas Världsråd, men behövs till viss del för att förklara dåvarande och senare konflikterna. Med södra kyrkorna och nya kyrkorna kan menas de kristna kyrkor som uppstod i länder som koloniserades av västvärlden. Med “norra kyrkor” menas kyrkorna som finns primärt i Europa och därför var medverkande i kolonisering av andra länder utanför Europa. Med industriländer menas framförallt västvärldens europeiska länder.

mötet 1925 (*World Conference of Life and Work*). Konferensens samt ekumeniska rörelsens dåvarande anda kan sammanfattas som "läran skiljer, tjänsten förenar" (*Lehre trennt, Dienst eint*)⁴⁸. Stora ekumeniska rådet ville inskränka sig på socialpolitiska frågor i kontexten av fattigdom, splittring mellan öst och väst och rädslan för ett andra världskrig. Det handlade om att kyrkorna skulle verka tillsammans för att göra Guds vilja på jorden i ansiktet av nöden de såg på jorden. *Ekumeniska mötet 1925* gick in i *Kyrkornas världsråd* på dess generalförsamling 1948.⁴⁹

På generalförsamlingen i Uppsala 1968 blev det tydligt att den europeiska rädslan för ett tredje världskrig mellan öst och väst inte skulle bli den huvudsakliga konflikten ekumeniska rörelsen stod inför. Generalförsamlingen gav ljus till de stora monetära och sociala orättvisor mellan Norr och Söder där de södra kyrkorna krävde att de norra kyrkorna skulle engagera sig i de lokala problem i de södra kyrkornas område som de norra kyrkorna orsakat globalt. I denna kontexten uttrycktes det ett behov av en ekumenisk pedagogik, där det väcks en förståelse bland människor av globala och lokala sammanhang, där tron blir till handling för en mer rättvis värld.⁵⁰ Efter Generalförsamlingen grundades ett kontor i Tyskland för utbildningsfrågor inom ekumenik som leddes av Ernst Lange 1968-1970. Lange som sammanfattande generalförsamlingens diskussion som följande⁵¹:

Kyrkan är bara en kyrka när den är till för andra. Den horisont där kyrkans 'vara för de andra' visade sig var den ekumeniska horisonten, en värld med gryende skillnader och växande ömsesidiga beroenden i en värld som tvingas till fred och därför också till att finna svar på frågan om rättvisa och frihet, om allt på nord-syd-axeln, eftersom fred inte är möjlig utan rättvisa och frihet, utan självbestämmande och omfördelning av makt och ägodelar.⁵²

På generalförsamling i Nairobi 1976 fastställdes det en ekumenisk utbildning som fast komponent på agendan. Generalförsamlingen beslutade en konciliell process för *rättvisa, fred och bevarande av skapelsen*. Mötet präglades av följande tanke: "De rika måste leva enklare för att de andra överhuvudtaget ska kunna överleva."⁵³ Dessutom insåg man att utvecklingsprojektet för "tredje världen" inte hade fått den effekt man hade förväntat sig. I diskussioner kritiserade utvecklingsländerna utvecklingsprojekten som en form av ny kolonialism. Därtill hade även klimatkrisen och dess konsekvenser nått medvetenheten hos människorna i industriländerna.

---

⁴⁸ Övers. Koerrenz 1994, 104.

⁴⁹ Koerrenz 1994, 104-105.

⁵⁰ Koerrenz 1994, 104-105.

⁵¹ Oesselmann et al. 2008, 5-6.

⁵² Lange 1980, 159.

⁵³ Jmf. Voss 1992.

Det blev tydligt på generalförsamlingen i Nairobi likväl i Vancouver 1983 att framtids- och utvecklingsoptimism som präglades början av 1900-talets industrialisering behövdes evalueras och delvis förkastas. Istället för att satsa enbart på utvecklingspolitik förstod den ekumeniska rörelsen att industriländerna behövde ändra på sitt levnadssätt. Genom ett ekologiskt och solidariskt levnadssätt ska västvärlden visa ansvarstagande för de problem de globalt skapat genom kolonialism och miljöförstöring som hade lokala konsekvenser för utvecklingsländerna.⁵⁴ Likaväl kritiserades på missionskonferens i Bangkok några år tidigare tankar om västvärldens anspråk om ortodoxi blev kritiserad av bland annat dåvarande generalförsamlingens sekreterare Potter:

Den lyx som missionsfäderna åtnjöt under första hälften av detta århundrade är lyckligtvis inte längre tillgänglig för oss i dag: de stod stadigt på den västerländska kristendomens podium och agerade utifrån denna ståndpunkt.⁵⁵

Konflikten nådde en brytpunkt 1985 med första publikationen av KAIROS-dokumentet. Framförallt svarta teologer från Sydafrika kritiserade västvärldens försiktiga förhållning till apartheidstaten och kritiken de yttrade mot upproren av svarta befolkning i Sydafrika. I dokumentet anklagas bland annat västvärldens kyrkor att inte ha tagit avstånd från *statsteologin* som de svarta teologerna hade legitimerat apartheidstaten med. Dessutom påpekade de att betoningen av fred och försoning av den anglikanska kyrkan bevarade de allmänna tillståndet av rasism, förtrycket och slutligen apartheidstaten Sydafrika befann sig i. Istället krävs det i första Kairo dokumentet att västvärldens kyrkor ska betona rättvisa och skrev tydligt “[n]o reconciliation is possible in South Africa without justice, without the total dismantling of apartheid.”⁵⁶

1989 följdes KAIROS-dokumentet upp av en ytterligare publikation *The Road to Damascus Kairos and Conversation* vilket var skriven av kristina från Filippinerna, Sydkorea, Namibia, Sydafrika, El Salvador, Nicaragua och Guatemala. De gav ännu starkare kritik åt västvärldens teologiska floskler om fred och demokrati som de menade bevarar tillståndet av orättvisor. De betonade sammanhanget mellan den monetära ojämlikheten av industri- och utvecklingsländer som fortsätter kolonisationen och den allmänna maktsmissboken av västvärlden att erhålla status quo genom att tala för fred och demokrati och därmed förhindra att de förtrycka befriar sig själva.⁵⁷

---

⁵⁴ Oesselmann et al. 2008, 6.

⁵⁵ Övers. Potter 1973, 27.

⁵⁶ Leonard, Gary S. D. 2010, 56.

⁵⁷ Koerrenz 1995, 109.

Peace comes to mean preserving the status quo. Democracy is used to describe the manipulation of national elections, apartheid elections for local government as in South Africa, or a mechanism to ensure that the majority of the people do not have access to real power. Freedom means giving the rich and powerful the opportunity to exploit and manipulate others.⁵⁸

I båda dokumenten understryks det teologiskt hur västvärldens teologi går emot bibelns profetia om Guds rike och Jesus lära, där den kristna ska ställa sig på sidan av den förtryckta. De södra kyrkorna ställde alltså tydliga krav att västvärlden skulle bearbeta sin historia, teologi och nutida agerande. Detta visade sig svårt för västvärldens kyrkor. Till exempel skrevs det i beslutsdokumentet av den första *Europeiska ekumeniska sammanträdet* 1989 med samma ord som redan hade kritiserats 1985: "Vittnesbörd om icke-våld är en oundgänglig del av försoningens väg."⁵⁹ Koerrenz menar att det blir tydligt att den tidigare ekumeniska rörelsens grundläggande förståelse av att *undervisningen skiljer sig, men tjänstgöring förenar* visade sig inte vara representativ för verklighetens förhållande. Även hur fred och rättvisa skulle uppnås skilde sig teologiskt mellan de norra och södra kyrkorna.

1990 sammanträdde de kristna kyrkorna i en *konziliarisk process* i Seoul som hade beslutats av generalförsamlingen 1983. På *konziliariska processen* kritiserades europeiska kyrkorna hårt och till slut med en övertygande majoritet deklarerades *Tio grundläggande övertygelser av ekumeniska världsförsamlingen*. Bland annat menar Koerrenz att man i förordet läser om en gemensam ny förståelse om att tjänstgöring måste vara specifik till de lokala förhållande och historisk ansvarstagande. Dessutom kan de följande *Tio grundläggande övertygelser* förstås som en tydligt signal mot rasistiska och patriarkala strukturer med betoning på mänskliga rättigheter. Dess vidare menar Koerrenz att den ekumeniska rörelsens förknippelse mellan ekologiska och ekonomiska problem får en tydlig definition av att det inte mer handlar om "utveckling av de underutvecklade, utan snarare en omorganisering av villkoren i det globala sammanhang."⁶⁰

De fattiga utnyttjas och förtrycks. Deras fattigdom är ingen tillfällighet. Den är mycket ofta resultatet av en medveten politik för att öka rikedom och makt. Fattigdom är en skandal och ett brott. Det är hädelse att säga att den är i enlighet med Guds vilja.⁶¹

På generalförsamlingen i Canberra 1991 nådde diskussionen om att teologi behöver ses och erkännas i sin kontext, snarare än att söka om universella sanningar, sin höjdpunkt. Den sydkoreanska teologen Chung Hyun Kyungs referat om den heliga anden ansågs av många som synkretisk och inte ortodox. Jag ska inte gå in på detaljerna i diskussionen som till stor

---

⁵⁸ Leonard, Gary S. D 2010, 185.

⁵⁹ Koerrenz 1994, 110.

⁶⁰ Koerrenz 1994, 113.

⁶¹ Övers. Die Zeit ist da. Schlussdokument und andere Texte 1990, 18.

del handlade om vad en ortodox lära är, vilken ställning den i den ekumeniska rörelsen har och vem som har auktoritet om en ortodox kristen lära. Istället vill jag hänvisa till att diskussionen ledde till nya frågor inom den ekumeniska rörelsen. Koerrenz menar att tanken om att kristendomen antar olika former beroende på dess kontext har varit välkommande tidigare.⁶² Den viktiga frågan som uppstod efter Canberra lyfte Konrad Raiser “hur lyckas kommunikationen mellan olika kontextualiserade teologier, trosbekännelser och andligheter?”⁶³ när kristna väljer att uttrycka sin tro i en kulturell kontext som inte kan förstås universellt.

2.3 Stiftung Ökumenisches Lernen (StÖL)

I november 1995 fattades beslutet att grunda StÖL i Evangelisch- lutherische Landeskirche in Braunschweigs Landessynode efter ett initiativ av Harald Welge. Welge beskriver att StÖLs målsättning är att främja unga människors kreativitet, fantasi, mod och nyfikenhet och leda dem till att utveckla en öppen inställning till andra människor och aktsamhet för annat liv.⁶⁴ I StÖLs stadgarna är målsättningen formulerad som följande:

Stiftelsen vill väcka en livsförståelse hos ungdomar där de ser värdigheten av varje individuellt människoliv oavsett samhällets värdering då den försonande Gud ger livet som en gåva till oss alla. De av världen och samhällets skapade gränser kan överskridas. Stiftelsen eftersträvar stiftelsens ändamål genom att skapa möjlighet till att människor möts och lever tillsammans. Stiftelsen ska vägleda de kristna troende att upptäcka, uppleva och forma Guds skapelse efter hans fred (Shalom).⁶⁵

Stadgarna sammanfattar ELs grundtanke: Genom lärande om och med andras livs- och trosuppfattningar ska människans hållning till respekt och öppenhet och levnadssätt förändras så att medmänniskors förståelse för varandra kan verka för Guds fred på jorden.⁶⁶ Stiftelsen lägger fokus på att “skapa möjlighet till att människor möts.”⁶⁷ StÖL erbjuder per år cirka 10 stipendier till elever oavsett bakgrund och tro bosatta i närheten av Braunschweig. De unga vuxna erbjuds att delta i olika seminarier där möte med andra och sociala frågor står i mittpunkten, men även en del andra projekt och medverkan av de unga vuxna i vilken tematik de ska ägna sig åt och organisering är med stor betoning önskad.. Efter avslutad utbildning eller skola kan de unga vuxna anträda ett volontärår med en av stiftets partnerkyrkor i världen.⁶⁸

---

⁶² Koerrenz 1994, 127-29.

⁶³ Övers. Konrad 1991, 431.

⁶⁴ Jmf. Brandt 2016.

⁶⁵ Övers. Satzung der Stiftung “Ökumenisches Lernen” 2016 §2 (1).

⁶⁶ Jmf 3..1-3.

⁶⁷ Övers. Satzung der Stiftung “Ökumenisches Lernen” 2016

⁶⁸ Ausführungsrichtlinien der Stiftung “Ökumenisches Lernen” 2004.

StÖL:s överensstämmelse med synen om ekumenik som framkommer i kapitel 2.1. och tendensen till att arbeta interkulturellt och interreligiöst inom EL.⁶⁹ I en intervju sade Welge: "Christians cannot be divided."⁷⁰ Han menar alltså att alla kristna står i odelbar gemenskap till varandra genom Kristi död och uppståndelse och genom dopet även om man har motsägelsefulla förståelser. Welge beskriver de kristna gemenskapen som en familj mellan systrar och bröder som de unga vuxna ska uppleva, därmed erkänna men till en viss mån från se skillnader och uppleva "enheten i mångfalden"⁷¹ positiv.

Gemenskapen och föreställningen om ekumenik överskrider den kristna världen. Det blir tydligt att alla människor menas oberoende om de är döpta eller inte. I StÖL:s stadgar står det "[s]tiftelsen vill väcka en livsförståelse där de ser värdigheten av varje individuellt människoliv oavsett samhällets värdering." Detta speglas i stiftelsens program och urval av länder. Programmen i Israel är inte knutna till en församling och de människor de möter är främst judiska människor. Tema på olika seminarier har varit interkulturellt arbete med muslimska människor eller prostitution.

Det är denna gemenskap i mångfald som de unga människorna ska "upptäcka och uppleva"⁷² under deras ekumeniska år. I en intervju sade Welge att han förstår att de unga människornas motivation för volontäråret delvis är att de unga människor vill hjälpa men fokuset ska ligga på att de lär sig genom möten med människor utomlands⁷³ och upplever kyrkan som ekumenisk, där de bemöts som systrar och bröder.⁷⁴

---

⁶⁹ Se 3.3.

⁷⁰ Brandt 2016, 10.

⁷¹ Ibid.

⁷² Översatzung der Stiftung "Ökumenisches Lernen" 2016 §2 (1).

⁷³ Welge 2016, 7.

⁷⁴ Brandt 2016, 10.

3. Ekumeniskt lärande

Ekumeniskt lärande (EL) är en teori som jag använder i analysen av intervjumaterialet, men den är också utgångspunkten, då syftet är att genom analysen komma fram till nya inblickar hur EL kan formars. Därför anses det som tidigare forskning och presenteras ur olika forskares material inte minst också för att det uppstod först i ett diskussionssammanhang och praktik, inte i ett akademiskt sammanhang.

3.1 Ekumeniskt lärande

EL var inte ett färdigställt pedagogiskt koncept när det först presenterades, snarare uppstod det i diskussioner där det sågs ett behov av ett svar från kyrkan på problem som globalisering, klimatkras och social- samt finansiell orättvisa. EL handlar inte primärt om att lära sig om ekumenik, dess historia eller konfessionella skillnader mellan kyrkor. Snarare handlar det om att få en förståelse av kyrkan som ekumenisk, hur människors olika perspektiv och levnadsvärldar samt hur lokala problem hänger ihop globalt och hur sociala orättvisor uppstår på grund av maktstrukturer utgående från västvärlden. Dirk Oesselmann, Gern Rüppel och Peter Schreiner sammanfattar “[e]kumeniskt lärande betyder inte att lära sig ekumenik, det betyder att lära sig vid den ekumeniska horisonten”⁷⁵

Koerrenz kallar EL för “en formel som har visat sig att integrera alla koncept, som i någon form handlade om en pedagogisk process i en ekumenisk kontext.”⁷⁶ EL är ett samlingsbegrepp som försöker integrera många olika erfarenheter genom *abstrakthet* och *komplexitet* under ett pedagogiskt koncept så att EL kan appliceras på ekumeniska projekt i olika kontexter som skolverksamhet, församlingslivet etc. Det finns ingen grundare till EL. EL har uppstått i en diskurs där flera olika aktörer, som skiljer sig i motivation, utgångspunkter och emfas, har försökt närma sig ELs konceptualisering.⁷⁷ Diskussioner om begreppets nödvändighet till teoretisering har förts inom *Kyrkornas världsråds* generalförsamling samt utskott sedan 1950. EL står i tydligt sammanhang med diskussionerna som fördes inom *Kyrkornas världsråd* och därför är dess kompetenser och tillvägagångssätt präglade av de ekumeniska diskussionerna och striderna i detta sammanhang. Därför hänvisas till 2.2 *Ekumeniska rörelsen*.

---

⁷⁵ Oesselmann et al. 2008, 7.

⁷⁶ Övers. Koerrenz 1994, 7.

⁷⁷ Ibid, 7.

Ett mer djupgående resonemang kring EL har primärt förts i den tyska protestantiska kontexten på 1980-90-talet. Från cirka 1990-talet användes begreppet även av tyska katolska teologer (*Comenius-Institut*) och pedagoger med fokus på skolverksamhet. Innebörden av ekumenik och kyrkans roll som sekulär eller ecklesiologisk har skilt sig bland de olika aktörerna.⁷⁸ Följande referat ska inte lägga vikt på en jämförelse mellan de olika definitionerna av EL, snarare ge ett försök att sammanfatta det till en mer enhetlig konceptualisering i dagens vetenskapliga status, då uppsatsens syfte är att arbeta vidare med EL.

Begreppet Ekumenik har definierats i kapitel bakgrund. Därför inleds detta kapitel med utläggning av *bibliskt lärande - ett grundläggande förändrande och holistiskt lärande* som stödjer sig främst på Ralf Koerrenz bok *Ökumenisches Lernen*. Han beskriver biblisk lärandet som en holistisk process, där guds budskap förändrar människans *Haltung*⁷⁹ och levnadssätt (*Lebensstil*) grundläggande. Därefter följer en sammanfattning av *Ekumeniskt Lärande kompetenser och tillvägagångssätt*. För att sedan avslutas med en kort reflektion om anledningen varför diskussionen om EL har tunnats ut, och framställningen av särskiljande funktioner EL innehar i jämförelse med interkulturellt och globalt lärande.

3.1 Bibliskt lärande - ett förändrande och holistiskt lärande

Första gången EL användes som officiell term var 1983 på *Kyrkornas världsråds* generalförsamling 1983 i Vancouver av dess dåvarande och en av ELs mest präglade figurer, Phillip Potter.⁸⁰ För Potter och allmänt inom EL kan man tala av en kyrkobildd som *community of learners*⁸¹ vilket är ett begrepp ur kyrkan i Tyska demokratiska republiken. Med *Community of learners* menas kyrkan som plats där människor tillsammans lär sig om och identifierar sig med människors förtryck och lidande och söker gemensamt efter att uttrycka solidaritet.⁸²

Learning is that personal process through which one can taste the grace of God. In the Bible learning is a process in which people develop a relationship with God and his way of justice and peace, so that they may follow this way obediently in relationships with one another, and make it known to all nations.⁸³

---

⁷⁸ Ibid, 42.

⁷⁹ *Haltung* är ett tysk ord som är svårt att översätta till Svenska, livsåskådning är för stort och attityd för litet. Därför fotsätts att använda ordet *Haltung* i kursiv form.

⁸⁰ Weisse 1995, 250.

⁸¹ Ibid.

⁸² Koerrenz 1995, 22.

⁸³ Potter 1983, 218-219.

Koerrenz menar att det blir tydligt att lärande syftar på en holistisk process som ändrar personens *Haltung* och dess levnadssätt (*Lebensstil*). Innehåll och praktik ligger i bakgrunden, och är öppna för diskussion och nya idéer utan att dess mål är konsensus.⁸⁴ För att förtydliga vad Potter menar med bibliskt lärande följer det en längre utläggning som Koerrenz har skrivit.

Koerrenz gör en längre utläggning av hur ekumeniskt bibliskt lärande ser ut. Koerrenz börjar med att citera 5 Mos 6,4-7:

Hör, Israel! Herren är vår Gud, Herren är en. ⁵Du skall älska Herren, din Gud, av hela ditt hjärta, med hela din själ och med all din kraft. ⁶Dessa ord som jag i dag ger dig skall du lägga på hjärtat. ⁷Du skall inpränta dem i dina barn och tala om dem när du sitter i ditt hus och när du är ute och går, när du lägger dig och när du stiger upp.⁸⁵

Koerrenz menar att bibelverserna kan tolkas i syftet med pedagogisk teologi på grund av deras kontext. Det är den trogne Gud som talar till och visar det israeliska folket vägen ur fångenskapen i Egypten och leder dem i 40 år genom öknen och Guds vägledning (undervisning) ska israeliterna ge till nästa generation. Koerrenz menar att det blir tydligt här att Gud inte primärt menar att israeliterna ska tillägna sig kunskap. Snarare har uttalandet att de ska ta till sig hans ord med "hjärtat, med hela din själ och din kraft" följande två aspekter: först att det är en process som kräver delvis intellektuell förståelse men en emotionell process som kräver en reflektion av hela människan om sin identitet etc.⁸⁶

Koerrenz menar alltså att Gud visar vägen (undervisar), men det är en livslång process för människan att ta till sig detta på grund av människans brister. Lärandet är att förstå ett tillkommande.⁸⁷ Gud är och ger en kompass (*Orientierungsram*⁸⁸) samtidigt som han befriar människan från sitt behov efter orientering. Koerrenz hänvisar till Ernst Lange som menar att till exempel att budordet "du ska inte döda", inte enbart är ett enskilt "kognitivt förvärv." Gud vill att människan tillägnar sig en viss inställning som även går över det partikulära han har sagt och använder förvärvade *Haltung* som bedömningsinstrument i andra situationer. För Lange betyder "du ska inte döda" att man inte ska leva och arbeta mot andra (döda dem), utan arbeta tillsammans.⁸⁹

---

⁸⁴ jmf Koerrenz 1994, 14-23.

⁸⁵ 5 Mos 6:4-7.

⁸⁶ Arbeitshilfe der Kammer der Evangelischen Kirche in Deutschland für Bildung und Erziehung. 1985.

⁸⁷ Koerrenz 1994, 90.

⁸⁸ Koerrenz 1994, 89.

⁸⁹ Lange, 1970, 4-6.

Lärandet enligt Bibeln menar Koerrenz är en livslång process där människan som är bristfällig orienterar sig till Guds vägvisning, internaliserar den och handlar i den med en viss grad av självständighet. Koerrenz utgår från Mk 1,15 för att visa vad det innebär att handla i Guds vägvisning: "Tiden är inne, Guds rike är nära. Omvänd er och tro på budskapet."⁹⁰

Likaså tyder Koerrenz denna versen i sin kontext där han menar att Jesus lär i en omvärld där ortodoxi och praktik inte överensstämmer. De lärda når inte sitt mål om det bara är kunskap, "kunskapen får sitt värde för vad och hur det blir använd för"⁹¹ vilket Koerrenz menar är en huvudsaklig poäng i ELs målsättning. Detta förutsätter att det är ett lärande som är knutet till levandet. Koerrenz menar att ett kristens mål är efterföljelse av Jesus, vilket innebär att sätta hans lära i den sociala kontexten den kristne befinner sig i. Han menar att detta innebär allmänhet men i EL i synnerhet en förändring av människans levnadssätt så att orättvisa och lidande av ens medmänniska motverkas. Koerrenz citerar från *Kyrkornas världsråds* generalförsamling 1968 i Uppsala: "Ett kristet liv kräver en vilja att förändras själv och att förändra världen[...] Ingen livsstil kan kallas kristen om den är likgiltig inför andra människors lidanden."⁹²

För att förstå vad den förändrade levnadsstilen ska svara på är det grundläggande att förstå den ekumeniska rörelsen och dess kontext. Medan EL inte är läran om den ekumeniska rörelsen, så svarar EL på behovet av att den breda massan ska förstå ekumeniska rörelsens idéer, till exempel en förändrad levnadssätt. EL har till mål att ekumeniska rörelsens mål inte förblir en teologisk diskussion.⁹³ Därför hänvisas till 2.2 för ekumeniska rörelsens bakgrund. En sammanfattning av de kompetenser och tillvägagångssätt EL innefattar följer därefter.

3.2 Ekumeniskt Lärande kompetenser och tillvägagångssätt

EL är ett pedagogiskt koncept som har som mål att människor i mötet med andras levnadshistorier och perspektiv förändra människans *Haltung* och levnadssätt. I vilken riktning den ska förändras, vilken *Haltung* och levnadssätt människan ska förändras till står i ett tydligt sammanhang med de diskussioner och striderna som har förts inom *Kyrkornas världsråd*. Liksom diskussionerna inom *Kyrkornas världsråd* har förändrat kyrkornas perspektiv på till exempel rättvisa, har också ELs konceptualisering förändrats genom tiden. För en historisk sammanfattning för diskussionerna som fördes inom den ekumeniska

---

⁹⁰ Mark. 1:15.

⁹¹ Övers. Koerrenz 1994, 91.

⁹² Ahlbrecht 1982, 4.

⁹³ Johannsen et al. 1990, 137-147.

rörelsen som har präglat EL hänvisas därför till 2.2 Ekumeniska rörelsen. För att kort sammanfatta så ska inom människan ske en förändring till att inneha ett levnadssätt där hon ekonomisk, ekologisk och solidariskt tar ansvar, och en förändring av tros- och livshållning, där kyrkan och världen förstås som gemenskap och enhet, där individen erkänner skillnader och kontexten av andras tros- och livsuppfattningar.⁹⁴

Oesselmann et al. sammanfattar de olika kompetenser EL ska leda till som följande ⁹⁵:

- Öppenhet för egna och andra religiösa ståndpunkter och därmed förmågan att kritiskt och dialogiskt engagera sig i andra kulturella och religiösa erfarenheter (självreflektion).
- Respekt för andra i möten och dialog inom och mellan religioner (respekt).
- Förmåga att hantera sociala problem med nödvändig kunskap och känslighet inom ramen för en trosupplevelse (expertis).
- Förmågan att placera sina egna erfarenheter i ett större sammanhang (oikos/världen), att analysera och agera mot denna bakgrund (gestaltningsskompetens).⁹⁶

Jag vill utöka dessa punkter eller lägga till kompetensen om *kontextualisering*. Ekumeniskt lärande handlar om att lära sig om den andra i dialog med den andra och lära känna sig själv. Denna process är en kontextualisering men behöver också en föregående förståelse av kontextualisering av sina egna tros- och livsuppfattningar samt av den andra, och en relativisering och erkännande av sin och den andras sanningar.⁹⁷ Att denna kompetens är av stor betydelse betonar Uwe Böhm. Han menar att diskussionerna i den ekumeniska rörelsen har visat att västvärlden måste komma över *Helfer-Syndromet* (hjälpare-syndromet) och reflektera sitt maktmissbruk och vända sig genuint till det förtryckta och fattiga enligt Jesus lära. Det gudomliga Shalom får inte användas till oreflekterad engagemang, istället måste EL uppmana människorna att utveckla ett "kritisk-konstruktivistisk perspektiv på globaliseringen."⁹⁸

Dessutom vill jag tillägga en femte kompetens som jag anser utökar eller ger en nyans till Oesselmanns et al. sammanfattning av kompetenser: ta sig an andras vägar/levnadssätt utan att döma/värdesätta den mot sin egen. Uwe Böhm skriver "Detta bör inte vara en fråga om 'bättre' eller 'sämre', utan snarare en utvidgning av horisonten med tanke på framtida personliga och samhälleliga utmaningar och uppgifter och utvecklingen av nya strategier för

⁹⁴ Jmf. Oesselmann et al. 2008, 14.

⁹⁵ Övers. Oesselmann et al. 2008, 15.

⁹⁶ Övers. Oesselmann et al. 2008, 15.

⁹⁷ jmf Koerrenz 1994, 158.

⁹⁸ Böhm 2002, 390.

att hantera dessa med hjälp av modeller från utomeuropeiska ungdomar.”⁹⁹ Ekumeniska rörelsen har en lång tradition av att reflektera om internationellt utvecklingsarbete och i denna aspekten av att tro att alla länder och samhällen kommer att utveckla sig i riktning av västvärldens industriländer. EL vill motsätta sig denna förståelse och i en bredare aspekt motsätta sig att en kultur är bättre eller det slutliga målet för andra kulturer.

Som tidigare antytt har EL utvecklats mot bakgrunden av många existerande ekumeniska projekt – i sin form mycket olika.¹⁰⁰ EL vill inte heller visa upp en konkret inlärningsprocess för att lära sig dessa kompetenser, vilket har kritiserats för att vara dess svaghet, men också poängteras som ELs styrka. Det som sammanför alla dessa inlärningsprocesser är just att det är ett projekt där de globala problemen blir konkreta.¹⁰¹

I det följande presenteras Klaus Piepel fyra didaktiska princip för EL med tillägg av annan litteratur:¹⁰²

1. *Upptäcka det globala i det lokala:* Denna punkt kan ses i anknytning av de som Ernst Lange och Simpenfendorfe menar Böhm.¹⁰³ Det handlar om att människan behöver se de globala problemen som är lokala problem på en främmande plats i det egna lokala. Att väcka en förståelse om dessa sammanhang menar Böhm är till exempel inte så svårt när det kommer till exempel klimatkrisen och dess följder.¹⁰⁴
2. *Lärande i relationer:* Böhm sammanfattar “Det handlar inte om att lära sig om de fattiga, utan om att lära sig med och från de fattiga.”¹⁰⁵ 1985 publicerade EKD arbetshjälpen *Ökumenisches Lernen. Grundlagen und Impulse*, som satte igång en ny våg av ekumeniska projekt och akademiska publikationer. En av funktionerna EKD tillskriver EL är *socialt lärande*. Med detta menas att EL handlar om att bygga relationer mellan det bekanta och främmande, men också byggandet av relationer och gemenskap mellan individer genom att ingå i en större gemenskap av kristna troende.¹⁰⁶

---

⁹⁹ Böhm 2002, 385.

¹⁰⁰ Övers. Koerrenz 1994, 7.

¹⁰¹ jmf Horstmann 2017 och Koerrenz 1994, 120.

¹⁰² Piepel 1993, 203-5.

¹⁰³ Böhm 2002, 383.

¹⁰⁴ Övers. Dauber 1981, 30.

¹⁰⁵ Böhm 2002, 388.

¹⁰⁶ Arbeitshilfe der Kammer der Evangelischen Kirche in Deutschland für Bildung und Erziehung 1985, 18.

Piepel betonar det *autentiska* mötet med de andra, medan andra som till exempel Koerrenz menar att lärandet i material och kyrkligt engagemang för donationer för andra är en enklare tillgång. Hursomhelst poängterar Koerrenz att det behövs en form av *Vertraut-sein* (tillit, bekantskap, förtroende, emotional relation) hos människan till den andra för att väcka engagemang för att motverka känslan av maktlöshet med hänsyn till globala problemen abstrakthet.¹⁰⁷

3. *Att se sig själv genom andras ögon*: Böhm konstaterar “Ekumeniskt lärande är en form av identitetsbildning genom dialog och möten.”¹⁰⁸ Den andre med sitt främmande levnadssätt och uppfattning kan upplevas som hot. Istället betonas i EL att nya perspektiv leder till att man evaluerar sitt eget perspektiv och därmed lär känna sig själv bättre och väcker förståelse för den andre. Människan ska inte mer se den främmande och det främmande som hot, snarare som berikande.

Två andra funktioner EKD tillskriver EL är *gränsöverskridande* och *interkulturellt lärande*.¹⁰⁹ *Gränsöverskridande* för att “[EL] uppmuntrar individen och gemenskapen att överskrida gränser av sitt ursprung, biografi och möjligheter [...], för att gå med och mot Guds löfte.”¹¹⁰ EL är interkulturellt, då först blicken utgående med en mångfald av perspektiv utgående från olika kulturer, traditioner och levnadssätt möjliggör att erfara och förstå Guds skapelse och bud i Bibeln i sin rikedom.¹¹¹

4. *Lärande i konflikt och solidarisk praktik*: EL handlar om att lära sig om konflikter och orättvisor, till exempel mellan norr och söder som härstammar från kolonial maktstrukturer. Människan ska reflektera att hon inte direkt står i relation till dessa maktstrukturer men indirekt profiterar och därmed bär ett medansvar och krävs till solidariskt engagemang för att åtgärda dessa maktstrukturer.¹¹² EKD citerar till detta tema ur Potters rapport till generalförsamlingen 1983 i Vancouver “ att göra rättvisa i ord och handling för varandra och Gud.”¹¹³

---

¹⁰⁷ Koerrenz 1993, 100-101.

¹⁰⁸ Övers. Böhm, Uwe 2002, 388.

¹⁰⁹ Övers. Arbeitshilfe der Kammer der Evangelischen Kirche in Deutschland für Bildung und Erziehung 1985, 17.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ibid., 17-19.

¹¹² Piepel 1993, 208.

¹¹³ Övers. Arbeitshilfe der Kammer der Evangelischen Kirche in Deutschland für Bildung und Erziehung 1985, 17.

Oesselman et al. skriver som lärdom ur till exempel kyrkliga konflikten om hantering av Sydafrika som dåvarande apartheidstat: "Det ekumeniska lärandet [...] pekar på behovet av att möta konflikter, att inte ge upp solidariteten i dem och att hitta ett språk som tar hänsyn till olika meningsskiljaktigheter och perspektiv. Det finns ett behov av säkra utrymmen som möjliggör en diskussionssituation som i stort sett är fri från dominans för att minska rädslan för inlärning, till exempel rädslan över att förlora sin identitet."¹¹⁴ Han utökar Piepels punkt från att lära sig om konflikt och stå solidariskt till att stå i konflikt. Han menar att en förutsättning är att skapa ett tryggt och så vitt som möjligt makt balanserat rum för diskussion.

3.3 Ekumenisk lärande i relation till interkulturellt och globalt lärande

Det är tydligt att EL fortsätter att prägla tyska teologiska pedagogiken såväl som projekt inom EKD samt katolska kyrkan i Tyskland, dock har den teoretiska diskussionen avtagit. För detta finns det olika anledningar, bland annat har den ekumeniska rörelsen mött stora svårigheter. Oesselmann et al. påpekar nya spänningar till exempel konfessionalisering istället för att satsa på ekumenisk Kooperation, ekumenisk bilateralitet versus multilateral och nya kyrkor som identifierar sig medvetet emot ekumenik.¹¹⁵ En annan anledning kan vara att det aldrig var EKDs avsikt i motsats till *Kyrkornas världsråd* att utveckla EL som självständigt pedagogisk koncept. Snarare skulle EL vara en del av och genomsyra all kyrklig verksamhet.¹¹⁶ Wolfram Weisse ger ett annat perspektiv: Med Sovjetunionens fall blev världen svårare att klassificera vilket var en omotiverande faktor för ELs vidare utveckling och ledde till nya brådskande utmaningar i Tyskland samtidigt som xenofobin ökade. Detta resulterade i ett fokus på interkulturellt lärande i de teologiska och religionspedagogiska debatterna. Det främmande eller "tredje världen" var inte längre utanför Tysklands gränser, tvärtom hade pluralism blivit en fakt på Tysklands gator och klassrum.¹¹⁷ Detta kan även ses i att senare publikationer om EL handlar oftast om någon form av jämförelse mellan EL och globalt och interkulturellt lärande.¹¹⁸

Det är tydligt att det finns stora överlappningar till interkulturella lärande och globalt lärande, så sätter EKD *interkulturell lärande* 1985 som en av ELs funktioner.¹¹⁹ Denna avhandling ska

---

¹¹⁴ Övers. Oesselman et al. 2008, 9.

¹¹⁵ Ibid., 6.

¹¹⁶ Arbeitshilfe der Kammer der Evangelischen Kirche in Deutschland für Bildung und Erziehung 1985, 13.

¹¹⁷ Weisse 1995, 253-254.

¹¹⁸ T.ex. Weisse 1995, Asbrand 2005 och Horstmann 2017.

¹¹⁹ Arbeitshilfe der Kammer der Evangelischen Kirche in Deutschland für Bildung und Erziehung 1985, 17.

inte vara en jämförelse mellan dessa pedagogiska koncept, tvärtom kommer jag använda mig av forskning inom dessa områden, för att jag ser anknypningspunkter och potential för EL. Jag anser EL som ett enastående koncept och därför följer en kortare utläggning om dess särskiljande funktioner.

Horstman hänvisar till Annette Scheunflug som också framställer att kyrkan sitter *Wissensbereiche der eigenen Art* (Kunskapsområden av sitt eget slag) och strukturer som möjliggör (nya) former av Kooperationer. Ekumeniska rörelsen har varit en utgångspunkt och haft stor påverkan på globalt lärande och global solidaritet. Hon utpekar den religiösa kunskapen, som är en viktig aspekt för att inte prata om andra men med andra och kan gå förlorad i en sekulär global betraktelse. Kyrkan har genom sin historia och fortsatt stor betydelse i utvecklingsländer men även i Europa ett kontaktnät och kunskap som andra samhällsinstitutioner och företag inte bär på. Så har EKD och den katolska tyska kyrkan blivit till rådgivare och kooperationspartner för Tysklands utvecklingspolitiska departement.¹²⁰

Dessutom framhäver Scheunflug att ta ansvar för världen som individ kan vara överväldigande. Kyrkan erbjuder olika sammanhang där tillsammans med andra engagemang kan växa, men också en kunskap om hur det går att hantera denna överväldigande känsla. Hon menar att kyrkan erbjuder många former att hantera *Nicht-Wissen* (icke-vetande). Hon skriver "Böner och andra former av andlighet kan till exempel hjälpa till att hantera ovissheten. Reflektion och uttryck av tvivel och säkerheter är ytterligare bidrag från religionsundervisningen i detta sammanhang."¹²¹

Såsom kyrkan bär på olika spirituella praktiker för hantera okunskap och oförmågan av människan som individ lösa globala problem, så bär Bibeln på berättelser och språk som hjälper. EKDs arbetshjälp betonar att EL är "bibliskt lärande i dubbelbemerkelse"¹²². Å ena sidan utgår man ifrån att bibelns berättelser kan i sin komplexitet enbart förstås om man tar hänsyn till flera perspektiv. Å andra sidan kan en ekumenisk förståelse enbart växa ur "bibelns vittnesbörder, frågeställningar och perspektiv."¹²³ Efter generalförsamlingen i Canberra 1991 där frågan om hur det kan kommuniceras över interkulturella gränser nådde sin höjdpunkt poängterar Konrad Raider att Bibelns berättelser ger upphov till en gemensam

---

¹²⁰ Jmf. Asbrand 2005.

¹²¹ Övers. Scheunflug 2012, 226.

¹²² Övers. Arbeitshilfe der Kammer der Evangelischen Kirche in Deutschland für Bildung und Erziehung, 19.

¹²³ Ibid.

förståelse av *Miteinander-auf-dem-Weg-Sein* (att vara på väg tillsammans). Bibeln ger uttryck till människans längtan att identifiera sitt eget lidande och brister som universell mänskliga. Samtidigt som Bibeln ger uttryck till viljan att övervinna dessa och göra Guds vilja.¹²⁴¹²⁵ Oesselmann et al. tillägger “Det religiösa språket handlar om hur livets gränser kan uppfattas och söker ett sammanhang för utvärdering och handling.[...] Det ekumeniska lärandet är förknippat med kravet på att öppna upp för kommunikation just vid livets gränser, där de egna erfarenheterna av att vara-ifrågasätt eller att ifrågasättas i ansiktet av den andra självreflekerad kan bearbetas.”¹²⁶

Därtill bär religionen på ett *Hoffnungspotential* (potential till hopp) som hjälper individerna att inte ge upp när de möter komplexiteten av de globala problemen hänvisar bland annat Oesselmann et al.¹²⁷ Det slutliga målet av EL är det gudomliga Shalom (Fred), något människorna ska engagera sig för på jorden, men tron på de gudomliga shalom bär också på en säkerhet att den kommer, den är större än människan och Gud har gett sitt löfte. Koerrenz menar att hoppet på Guds fred är en motivationsfaktor. Han skriver “drivkraften för att hantera vardagliga handlingar och attityder är visionen om en motsvarande försoning av människor med Gud.”¹²⁸

---

¹²⁴ Raiser 1991, 425-430.

¹²⁵ Jmf. Koerrenz 1994, 81-82.

¹²⁶ Oesselmann et al. 2008, 13.

¹²⁷ Ibid., 8.

¹²⁸ Koerrenz 1993, 121.

4. Analys

Jag har valt för analysen av intervjumaterialet dela upp första "Hur upplever de unga vuxna sitt ekumeniska år utomland och hur de präglas av det?" i två underrubriker. Under 4.1 "Hur upplever de unga vuxna deras ekumeniska år utomlands?" sammanställs materialet för att ge en bild av intervjudeltagarnas resonemang kring sin upplevelse av det ekumeniska året i sin helhet. Sedan har jag valt utgående från *Haltung* och levnadssätt¹²⁹ att analysera materialet under rubriken 4.2 "Hur präglas unga vuxna genom sitt ekumeniska år utomlands."

För att svara på frågan under 4.3 "Vilka teman finns i de unga vuxnas berättelser där de upplever det ekumeniska året som förändrande i mening av ekumeniskt lärande?" framställs tre olika teman: *Maktförhållande*, *Fokus på mötet* och *Stå kvar i konflikten*. Analysen är präglad av diskussionen som har lyfts av Dixon et al.¹³⁰ att inte utforska situationsbetingade faktorer snarare djupgående tematiker i intervjupersonernas narrativ och meninggörande. Syftet är att använda dessa djupgående tematiker i uppsatsens avslutande diskussion för att besvarar "Vilka utvecklingsområden i ekumeniskt lärande finns det för att bemöta deltagarnas upplevelse av sitt ekumeniska år?"

4.1 Hur upplever de unga vuxna sitt ekumeniska år utomlands?

De flesta intervjudeltagare upplevde deras ekumeniska år som positiv och att de är tacksamma att de fick gå utomlands samt delta i hela programmet av StÖL. Naomi sade: "Det var helt underbart och jag är mycket tacksam för att jag fick göra det på detta sätt. Jag tror att faktiskt har format mig mycket." Astrid reflekterade:

Det var det viktigaste jag någonsin gjort. Det var den vackraste och svåraste. Det var det enda som gav mig självförtroende att fatta svåra beslut i mitt liv. Det gör ingenting lättare. [...] Detta är saker som man måste reda ut själv gång på gång vilka privilegier man har.

Tre intervjudeltagare stack ut genom att tala snarare negativt om sin utlandsvistelse. Mathias talade i intervjun om att han kände sig ensam, uttråkad och oönskad på ett sätt som han inte kunde hantera. Han sade "Överlag måste jag säga att jag var mycket besviken på upplevelsen. [...] Så mitt minne av första gången är faktiskt främst att jag satt i timmar och inte hade något att göra. Ingen där var heller intresserad av mig." I intervjun talade han ändå om erfarenheter som var positiva om hur människor välkomnade eller inspirerade honom. Han uttryckte att dessa minnen som kom tillbaka under intervjun var en överraskning och att

---

¹²⁹ Se 3.1.

¹³⁰ Se 1.3.1.

han ville säga att det ekumeniska året var trots allt en så negativ upplevelse. Dock var hans slutliga resonemang att han inte kan förstå hur StÖL kan skicka unga vuxna till institutionen han volontärarbetade på, då i hans ögon institutionen bara fortsätter att existera på grund av "*administrativa skäl*" och är en "*depressiv miljö*". Det blir tydligt att hans negativa erfarenhet på arbetsplatsen överskuggar hela hans erfarenhet då han under intervjun flera gånger yttrade resonemang som det följande:

Så jag tror att om det är en sådan situation som att jag vid 19 års ålder insåg att de inte behöver mig här, att jag inte kan bidra på ett meningsfullt sätt här, då är det inte meningsfullt att stanna där i fem månader till. Och att sedan säga att jag har vuxit tack vare det, att jag har använt mycket för mitt fortsatta liv, jag tror inte på detta uttalande som jag ibland har hört.

Johannes resonerade i intervjun kring hans ekumeniska år "*i stort sett [var det] mycket mycket bra.*" Samtidigt berättade han dock övervägande tiden av intervjun historier där han främst blev besviken på arbetsplatsen. Han talade likt Mathias om en känsla att människor var ointresserade att lära känna honom, samt att han inte fick den uppskattningen för arbetet han gjorde. Dock berättade Johannes likt Mathias även om moment där individuella människor tog hand om och inspirerade honom, och uttryckte att han är överraskad av dessa minnen: "*nu kommer minnena tillbaka, det var inte så illa trots allt.*"

Björn visade liknande tendenser i sitt narrativ som de andra två intervjudeltagarna men med andra inslag. Liksom Mathias och Johannes talade han under stor del av intervjun om själva volontärarbetet och satte det i fokus. Likt Johannes talade han mycket om problem på arbetsplatsen om hur arbetet fungerade och resonerade främst att det var på grund av kulturella skillnader.

4.2 Hur upplever de unga vuxna att de präglas genom sitt ekumeniska år utomlands?

Sammanfattade är ELs pedagogiska tanke att genom främmande människors levnadssätt och perspektiv sätta en prägel på människan så att deras *Haltung* och levnadssätt förändras.¹³¹ För min analys utgår jag därför från dessa kategorier samt ELs kompetenser och tillvägagångssätt som framställdes under 3.1.2, för att beskriva hur de unga vuxna upplever att de präglas genom deras ekumeniska år. Jag har valt att framförallt fokusera på inställningen kring interkulturalitet likaså i senare forskning om EL tenderar till frågor om interkulturell kompetens.¹³² Vissa intervjudeltagare lyfte temat *Tron på mötet* vilket framställs separat då detta inte återfunnits i tidigare forskning om EL, DMIS samt *kontakthypotesen*.

¹³¹ Se 3.1 eller jmf. Koerrenz 1994, 14-23.

¹³² Jmf. 3.3 och se 1.3.2. eller Bennett 2004.

Inställning

Piepel beskriver som en av dem didaktiska principerna av EL *Att se sig själv genom andras ögon*.¹³³ Förhoppningen är att människan inte längre ser den andre kulturen som hot, och istället upplever att den andre kulturen är berikande, då mötet med den andre utlöser en självreflektion, ifrågasättande och förnyelse av identitet och lära över den andra. Oesselmann et al beskriver detta som kompetens människan ska lära sig genom EL.¹³⁴ ELs mål har sammanfaller till stor del med det som Bennett kallar för *ethnorelativism* vilket han beskriver som följande "the experience of one's own beliefs and behaviors as just one organization of reality among many viable possibilities."¹³⁵

Intervjumaterialet pekar på att de människor som har upplevt deras ekumeniska år som positivt har upplevt det ekumeniska året som förändrade i enlighet med EL. De berättade att upplevelserna och möten ledde till att de internaliserade en syn på att det finns flera olika sätt att leva och ett perspektiv som beror på sin kontext. Samt att de ställer sig kritiskt mot universella sanningar och globaliseringen i viss mån.¹³⁶ De berättade om ett synsätt som liknar Bennets DMIS och är i fasen av *Adaption* eller *Acceptance*.¹³⁷ Till exempel talade Nina om hur hennes världsuppfattning förändrades genom ekumeniska året som följande:

“Att världen är större än vi tror och att det finns fler än ett perspektiv i livet som kan göra oss lyckliga eller nöjda. Jag har tagit med mig att det inte finns någon efterblivenhet, som det ibland propageras för. Utvecklingsländerna är helt enkelt inte där vi är ännu, och jag tänker alltid att nej, de går helt andra vägar, det här är inte ett tidigare utvecklingsstadium jämfört med där vi är nu, utan förhoppningsvis (skratt), så jag har redan tagit med mig det perspektivet mycket starkt. Och att människor påverkas mycket starkt av den miljö de växer upp i.”

Ordet privilegier nämndes flera gånger under intervjuerna men i olika sammanhang. Intervjudeltagarna Claudio, Nina, Astrid, Lia och Naomi nämner privilegier i samband med en kritisk reflektion. Somliga berättade om hur deras "vithet" gav dem privilegier i vissa situationer under deras ekumeniska år. Claudio pratade om att han fick ett visst "förtroendekapital" och Nina berättade att hon stack ut och därför blev bjuden hem av människor hon mötte på gatan, vilket hon uppskattade. Ett annat sammanhang där ordet privilegier dök upp i intervjuerna var när intervjudeltagarna berättade om deras erfarenhet av fattigdom eller krig. Vissa intervjupersoner berättade hur de först när de såg fattigdom och krig under deras ekumeniska år förmådde sig att förstå andra människors perspektiv och levnadssätt i en sådan situation.

---

¹³³ Se 3.2 eller Övers. Piepel 1993, 203-5.

¹³⁴ Se 3.2 eller Oesselmann et al. 2008, 15.

¹³⁵ Se 3.3 eller Bennett 2004, 1.

¹³⁶ Jmf. 3.2.

¹³⁷ Jmf. 1.3.2 eller Bennett 2004, 4-5.

De betonade att de innan ekumeniska året inte hade förmågan att reflektera över deras privilegier. Vissa talade om hur det ekumeniska året ledde dem till övertygelsen om att människan måste vara på plats för att förstå andra människors perspektiv, då ens egna privilegier förhindrar att man kan sätta sig in i andras levnadsvärldar. Naomi berättar om hennes vistelse i Palestina:

[Det var] fruktansvärt chockerande att stå vid den här gränsen [...] ja, det är bara verkligheten, de bor där. Och måste ta det här steget resten av livet [...] Ja, om du sedan reser någon annanstans inser du att du har ett tyskt pass och så inga problem.”

I motsats till detta narrativ använder de, som upplevde deras ekumeniska år som övervägande negativt, sina bättre levnadsförhållanden i Tyskland i relation till det landet de besökte för att höja Tyskland och tysk kultur. De talade likt de andra om en känsla av tacksamhet för sina levnadsförhållanden i Tyskland men använder jämförelsen med andra länder för att höja det tyska och nedvärdera det land de befann sig i. Johannes uttalande till exempel *“Vad som gick förlorat i England när det gäller respekt eller respekt har totalt ökat för mig i Tyskland.”* eller *“Det är definitivt värre i andra länder.”* I samband med dessa utlandet yttrade Johannes ett flertal stereotyper, till exempel att engelsmän dricker mer alkohol än tyskar och dömde deras levnadssätt *“att du bara sätter dig ner på en pub med en öl är bara ditt liv eller din fritid. Det är helt obegripligt för mig.”* Hur Johannes uttryckte sig under intervjun liknar DMIS-fasen *Denial*. Fasens kännetecken är bland annat att människan höjer sin egen kultur som mest civiliserad och talar i stereotyper. Bennett skriver att människor i denna fas varken har förmågan eller intresset att erfara den andra kulturen.¹³⁸

Att använda Bennetts teori för att undersöka Johannes eller Mathias¹³⁹ uttalanden ger givetvis inte en helhetsbild av deras upplevelser, hur de resonerade kring sina upplevelser och hur det präglade dem. Johannes uttryckte till exempel i slutet av intervjun ett intresse och la ett högt värde i mötet med andra människor i andra kulturer. Under intervjun var det svårt för honom att nämna något positivt om engelsmän eller den engelska kulturen. Efter en följdfråga berättade han hur imponerad han var av naturskydds- och kulturområden, men han förknippade inte de positiva mänskliga möten med den engelska kulturen.

Mathias uttryckte sig ännu mer direkt än Johannes negativ om hans utlandsår och uttryckte sig stereotypiskt om människor från Japan, dock visade han intervjun en större grad av reflektion. I intervjun resonerade han att han hade problem att förstå de andra i

---

¹³⁸ Se 1.3.2 eller Bennett 2004.

¹³⁹ Se Mathias *Levnadssätt*.

konfliktsituationer vilket var på grund av hans socialisering. Samtidigt uttryckte han att han upplevde den japanska kulturen negativt. Till exempel identifierade han de japanska reserverade förhållningssätt som problem för att inte kunna lösa konflikter som uppstod på arbetsplatsen: *“Det är den här kulturella aspekten, som jag inte kunde förstå vad problemet egentligen var eller hur situationen såg ut eftersom den var så dold bakom flätat formulerade fraser.”* I motsats till Johannes berättade Mathias att hans primära motivation var att lära känna den japanska kulturen, men en likhet mellan dem två är att de upplevde ett ointresse från människor att möta dem. Mathias talade också om en uppskattning för att möta andra kulturer, men applicerade det inte i berättelserna ur hans ekumeniska år:

Kort sagt, attityden att människor gör något annorlunda betyder inte att det är sämre eller bättre. Det är alltid värt att titta på hur saker och ting görs annorlunda och fråga mig själv vad det betyder och vad det betyder för mig själv och vara nyfiken på andra tillvägagångssätt och vara villig att ifrågasätta andra sätt att göra saker och ting.

Björn visade liknande tendenser i sin intervju *“Det som då också tenderade att vara mycket var skillnader i hur människor hanterar stressiga situationer, hälsningar som kanske är viktigare än vad som kommer ut i slutändan, att man får till stånd ett samtal. Dessa saker var alltid de kulturella saker som jag ibland upplevde som ett hinder eller som jag behövde vänja mig vid.”* Johannes, Mathias och Björn upplevde att de ekumeniska året präglade dem enligt ELs målsättning då de till viss del uttryckte sig nedvärdera gentemot den kulturen de mötte. Till viss mån beskriver Bennett är det viktigt att hitta en väg till att hålla fast vid egna värderingar och kunna vara kritisk till sin egna och andras kulturer, men för Björn, Mathias och Johannes var det ekumeniska året en upplevelse där det primärt såg den tyska kulturen som bättre. Att dra en slutsats om att deras upplevelse på grund av situationella faktorer som ensamhet eller konflikt skulle dock inte ta fasta vid Dixon et al. forskningsresonemang.¹⁴⁰ Därför vill jag hänvisa till 4.3 för vidare analys.

Levnadssätt

EL vill framförallt förändra människor till att anamma en mer öppen inställning till andra tros- och livsuppfattningar, men det förväntas också att ge en prägel till ett aktiv solidarisk levnadssätt gentemot andra. ELs slutgiltiga mål är att människor ska verka för Guds rike och fred (Shalom), vilket också återfinns i StÖLs syfte.¹⁴¹

---

¹⁴⁰ Se 1.3.2 eller Dixon et al. 2005.

¹⁴¹ Se 2.1 eller 3.

Många av intervjudeltagarna berättade att deras ekumeniska år öppnade deras intresse till ny tematik och engagemang. Astrid berättade hur upplevelsen av de ekumeniska året ledde till en reflektion över sina egna privilegier och utlöste en vilja att ta ansvar för utsatta människor i sina val i livet *“det här är saker som du måste reda ut själv igen och igen. vilka privilegier du har. i vilken utsträckning du använder det, i vilken utsträckning du närmar dig det med respekt och tacksamhet.”* Liksom Astrid talade många om en känsla av tacksamhet för de möjligheter ett liv i Tyskland har gett dem, men också upplevelsen efter ekumeniska året att det kommer med ett krav på att ta ansvar för andra människor och världen.

Naomi berättade att hon intresserar och engagera sig för att synliggöra judiskt liv i Tyskland: *“Jag skulle inte ha kommit in alls i det [utan utlandsåret].”* Vid tidpunkten av intervjun arbetade Naomi för en förening för judisk kultur. Astrid berättade att hon engagerade sig i barnhem och framställde under intervjun att hon använder sin förståelse av andra människors bakgrunder för att arbeta mer empatisk i sitt arbete. Vid intervjutillfället promoverade Nina i internationella relationer och engagerade sig tillsammans med en familjemedlem i ett sjukvårdsprogram för Etiopien.

Många berättar om ett fortsatt intresse för utbyte och att arbeta och leva utomlands. Mathias och Lia reflekterade kring att utan ekumeniska året hade det inte haft modet och förtroendet i sin förmågan att studera utomlands. Mathias berättade vidare att han vid intervjutillfället arbetar i Israel samt att ekumeniska året ledde till *“En övertygelse om att alla inte har ett nätverk eller är anslutna, att vissa grupper finns där och att de förtjänar och bör få särskilt stöd.”* Därför grundade han under sin studietid en organisation som erbjuder läxhjälp till barn med annat modersmål än tyska.

Däremot reflekterade Björn att han inte var driven till socialt engagemang innan och efter ekumeniska året tog han inte heller upp något engagemang *“Jag är inte engagerad i ett civilt engagemang i tredje världen eller i Afrika.”* Han menade dock att de nya perspektivet han fick ledde till att han tog andra beslut än de han hade tagit utan den nya erfarenheten. Han valde att till skillnad från hans familjemedlemmar inte gå med i en fraternitet som i Tyskland är länkad till nationalsocialistiska organisationer.

Möte som trosfråga

Intervjudeltagarna Claudio och Nina uttrycker att de blivit präglade av bland annat sin tid i StÖL och ekumeniska året till att ha kommit till *“tron”* om att utbyte leder till mer förståelse av den andre och sig själv samt är det medlet som leder till en bättre värld. Nina uttryckte det

som följande: “Jag tror att det finns mycket hopp eftersom det redan finns så mycket skönhet i oss människor och ja, jag tror att det enda som återstår är utbyte. Det är min största källa till hopp, som vi faktiskt kan främja, eftersom utbytet bidrar mest till att skapa förståelse och till att skapa samförstånd med varandra.” Claudio betonade i sin formulering att det handlar om en form av tro, då andra människor också kan ha en annan uppfattning:

Att man kan lära sig er kultur och ekumenik och att det finns ett utbyte. Det har ett stort personligt värde för alla. Men det är en tro. Jag är också medveten om att detta är en tro. Och att det också finns de som säger att det kanske inte är så bra om vi lär oss mycket av varandra, att vi kanske blandar för mycket, att vi kanske också assimilerar, men jag tror faktiskt inte att jag har assimilerat mig eller förlorat mig själv, utan jag har hittat mig själv bättre.

Som nämnt i 3.2 om *kontakthypotesen* fann Pettigrew et al. att mötet med de andra leder till att minska fördomar.¹⁴² Däremot kan det utläsas ur materialet och ur andra forskningsarbeten att det inte är fallet för varje människa i varje projekt. Att ett möte med den andra ändrar på människans inställning till gruppen den människan är del av är en svårighet inom cross-cultural projekt. Andra aspekter som sammanhanget, narrativet och maktställning som personerna befinner sig i har slutligen en större påverkan på personens inställning till den främmande.¹⁴³ Dixon et al. men också Kairo dokumenten framställer att det har en stor vikt att faktiskt skapa rättvisa i hänsyn till maktförhållande och erkännande av andras narrativ.¹⁴⁴ Det krävs att den som har makten (här menas framförallt vita individer i västvärlden) reflekterar över sin maktposition och ger den ifrån sig. Nina och Claudio lyfter att tron på att mötet kan förändra ens egna och andra människors inställning i den mån *kontakthypotesen*, DSIM och slutligen EL förväntar sig.

4.3 Vilka teman finns i de unga vuxnas berättelser där de upplever det ekumeniska året som förändrande i mening av ekumeniskt lärande?

I det följande vill jag först ta upp diskussionen som Dixon et al. lyfter inom *kontakthypotesen* att ideala förutsättningar är dystopiska och därför inte ska fokuseras på i vidare forskning. Under rubriken *Maktförhållande* framställer jag att *autentiska* möten som ett ekumeniskt år är komplexa och att människan som beger sig i ett ekumeniskt projekt behöver till viss grad ha en medvetenhet och reflektion om förhållanden. För att under de andra två teman, *Fokus på mötet* och *Stå kvar i konflikten*, med både Dixon et al. och Hammacks¹⁴⁵ resonemang i åtanke, analysera hur intervjupersonerna istället berättade om hur de hanterade och satte mening till

---

¹⁴² Pettigrew et al. 2006.

¹⁴³ Se 1.3.1.

¹⁴⁴ Se 2.2 eller Leonard, Gary S. D. 2010 och 1.3.1 Dixon et al. 2005.

¹⁴⁵ Se 1.3.1 eller Dixon et al. 2005 och Hammack 2011, 328-368.

ekumeniska året, särskild mötet med andra människor och hur det sammanhänger med den upplevda påverkan ekumeniska året hade för dem.

Maktförhållande

Den akademiska diskussionen kring Allports *kontakthypotes* har fokuserat på de ideala förutsättningar för ett möte som syftar på att fördomar vederläggs. Tre av de fyra förutsättningar är *equal status*, *common goal* och *cooperation*.¹⁴⁶ Oesselmann et al. hänvisar i en liknande riktning för EL. De menar att det finns ett behov av att i möte och diskussioner hitta ett gemensamt språk, där alla meningsskiljaktigheter och perspektiv ryms. Dessa diskussioner behövs föras i ett rum där olika maktfördelningar är minimerade.¹⁴⁷ I den senare kritiken till *kontakthypotes* hänvisas det dock till att dessa förutsättningar är utopiska och leder bort från att ta de individuella och kollektiva narrativen av de olika grupperna som står och själva konflikten grupperna finner sig i på allvar.¹⁴⁸

Kolonialhistorien och rasismen, frågor om ortodoxi och auktoritet gällande den kristna tron påverkar än idag maktförhållanden och människors tankesätt. Detta blir påtagligt inte minst i diskussionerna inom *Kyrkans världsråd*s olika sammankomster.¹⁴⁹ De *autentiska* mötet gjorde intervjudeltagarna i ett annat land, hos de människor de ska möta. Å ena sidan finns alltså en maktbalans som härstammar från kolonialhistorie och rasism. Å andra sidan är de unga vuxna också beroende på att de möter att de bjuder in dem. Därför är det i ekumeniska projekt liksom de intervjudeltagarna deltog i dystopiskt att nå *equal status*. Intervjupersonernas berättelser av att vara i ett afrikanskt land illustrerar hur komplicerat detta förhållande är och hur organisationer som StÖL kan ha väldigt lite påverkan på. De deltagare som var i afrikanska länder stack ut för att de var vita. Lia berättade hur en gång på bussen en kvinna sade till hennes barn att röra vid Lias hår. Hon reflekterade att “*Det var bra för mig nu, alla vill ta ett foto med dig. Det var lite som att vara på zoo.*” De menar dock att de ledde också till positiva upplevelser till exempel berättar Nina att “*Du sticker ut som vit, men det är också det som gör att du blir inbjuden.*” Claudio reflekterade om att det ledde till att han fick in “*förtroendekapital*” vilket ledde till att han gavs ett större ansvarsområde i sitt volontärarbete.

Även förutsättningarna *common goal* och *cooperation* är dystopiska i ljuset av berättelserna av intervjudeltarna. Många deltagare berättade i intervjun om hur människor som de mötte

---

¹⁴⁶ Se 1.3.1 och Allport 1954, 281.

¹⁴⁷ Se 3.2 och Oesselmann et al. 2008, 9.

¹⁴⁸ Se 1.3.1 eller Dixon et al. 2005 och Hammack 2011, 328-368.

¹⁴⁹ Se 1.3.1.

var intresserade av ett kulturellt utbyte. Flera berättar om hur det blev bjudna till människors hem, fester och resor. Bland annat Franzi berättade att hon flertal gånger blev bjuden hem över helgen av israeliska volontärer hon arbetade med och sade att "*[j]ag tror att israeler i allmänhet är mycket intresserade av vad du tycker om deras kultur.*" Samtidigt berättade andra, som tidigare nämnt, att de upplevde ett ointresse av människorna de mötte.

Intervjudeltagarna har rest i till ett annat land för utbyte med andra människor. Att förutsätta att de människor de ska leva bland, som inte befinner sig i direkt koppling till de ekumeniska projektet, upplever en *common goal* och *cooperation* är inte förutsatt.

Under de följande rubrikerna analyseras hur vissa intervjudeltagare upplevde att i StÖLs förberedelsetid hjälpte att hantera denna komplicerade situationen, genom att återkommande uppmana intervjudeltagarna att reflektera om förväntningar och motivationen för deras ekumeniska år.

Fokus på mötet

De som under intervjun talade om en mer negativ upplevelse av deras ekumeniska år och även en lägre grad av interkulturell förståelse enligt DMIS lägger i intervjun fokus på volontärarbetet, vilket har lyfts ett flertal gånger innan i denna analysen. Johannes angav att hans primära motivation för att genomföra det ekumeniska året var att ge någonting tillbaka till samhället, inte att resa utomlands. "*Jag tänkte att jag inte nödvändigtvis behövde åka utomlands i ett år för att ge något tillbaka till samhället, eftersom jag kände att jag redan fick mycket av samhället vid den tiden.*" Mathias sade i början av intervjun att hans primära motivation var att möta andra människor och lära känna en annan kultur, men reflekterade i slutledet att "*[a]llt som allt måste jag säga att jag var mycket besviken på upplevelsen. Särskilt eftersom det inte fanns något att göra. Så jag var faktiskt överflödig på det här stället.*" Björn fokuserar i sin intervju på de praktiska kompetenser han lärde sig under hans år utomlands som kan ha nytta för hans framtida arbetsliv, inte på mötet med andra människor.

StÖL lägger däremot en stor betoning av att de unga vuxna inte ska sätta fokus på volontärarbetet, mötet och lärandet i att leva bland främmande människor ska stå i fokus. Så skriver Welge, StÖLs tidigare VD:

They want to help a bit, they want to work; but first of all, they want to learn, and have to learn: To learn other languages, to learn other cultures, to learn another way of being a Christian.¹⁵⁰

---

¹⁵⁰ Welge 2016.

De intervjudeltagarna som hade en positiv upplevelse och visar interkulturell kompetens i högre grad enligt DMIS fastställde under intervjun att de viktigaste under förberedelsetiden var hur StÖL förändrade deras syn på varför de åkte utomlands, vilka förväntningar man kunde ha på de människor de unga vuxna mötte och hur man skulle kunna hantera möten med öppenhet. Detta är alltså i enlighet med visionen StÖL innehar. Lia kallade dessa kompetenser för "soft skills." Nina berättade:

Men det jag tog med mig från det förberedande seminariet var att jag inte är där för att läsa upp världen, utan att det alltid är ansträngande för människorna på plats att anpassa sig till nya människor. Och att man också i viss mån är beroende av att människor vill visa en något och att man är tacksam för det. Och det var redan fallet före utlandsvistelsen. Detta perspektiv förändrades mycket under tiden på stiftelsen.

Naomi förklarade att hon upplevde det som väldigt positivt och förberedande "att stiftelsen ger dig möjlighet att hantera vad du kan förvänta dig eller vad du kan förvänta dig och vad du inte kan förvänta dig redan så långt i förväg."

Det går att utläsa från intervjumaterialet att alla intervjudeltagare har fått en liknande förberedelsetid där de återkommande fick reflektera över vad syftet med deras ekumeniska år var. Dock kunde vissa intervjupersoner inte internalisera reflektionen alltid och andra berättade att de behövde stöd under deras ekumeniska år påminnas om rollen de intog under året.¹⁵¹ Johannes berättar att han egentligen var intresserad av att tillbringa deras ekumeniska år i Tanzania. På ett seminarium där det bestämdes vilket land de unga människor skulle uppehålla sig i ett år menade han att han gjorde "ett stort misstag." I ett samtal med personen som var ansvarig för Tanzania inom StÖL berättade han att anledningen varför han ville till Tanzania var "Jag vill gå dit där min hjälp verkligen behövs." Johannes återberättade att detta inte uppskattades av hans samtalspartner, "eftersom hon då trodde att de vita skulle komma hit och visa de svarta hur man gör." Böhm skriver om att de EL måste hitta vägar för unga vuxna att ha "kritisk-konstruktivistisk perspektiv på globaliseringen." Det leder han från diskussionerna i *Kyrkornas världsråd* där pågående de södra kyrkorna påpekar hur *Helfer-Syndrom* är ett maktmissbruk som fortsätter kolonialism.¹⁵² I intervjun visar Johannes ingen reflektion om detta, då han gång på gång betonar att det är en allmän positiv egenskap hos honom att vilja engagera sig utan att i någon mån reflektera över hans samtalspartners kritik. Johannes berättar att han efter samtalspartnern sade till honom "Du kan inte åka dit [till Tanzania] för att hjälpa till" gick han vidare till stiftelsen VD och bad om en volontärs plats där han behövdes.

---

¹⁵¹ Se 4.3 *Stå kvar i konflikten*.

¹⁵² Se 3.2 eller Böhm 2002, 390.

Slutligen vill jag påpeka att jag inte vill förminska intervjudeltagarnas upplevelse som berättade om deras intresse och för lite uppskattning från kollegor på arbetet och vill hänvisa till Mathias resonemang.¹⁵³ Emellertid visar intervjumaterialet och även DMIS att det är ett individuellt narrativ som hänger samman med kollektiva narrativ som kan förändras, vilket denna underrubriken visar och även synliggörs under det följande temat *Stå kvar i konflikten*.

Stå kvar i konflikten

Inom EL ligger det stor betoning av lärandet *i relation, se sig själv i dess andras ögon*¹⁵⁴ och självreflektion för att få människan att grundläggande ändra på sin identitet och narrativ.¹⁵⁵ Forskningen om *kontakthypotesen* visar att mötet med den andre i de flesta fall reducerar fördomar och förändrar människans allmänna hållning till de främmande, men inte alltid.¹⁵⁶ Till exempel skriver Hammack i sin kritik att det måste ske en form av konfrontation och utläggning av maktförhållande för att verkligen förändra kollektiva och individuella narrativ som personer står i.¹⁵⁷ DMIS visar att interkulturell kompetens är en långvarig och krävande process för individen, då det handlar om människans identitet.¹⁵⁸ Det finns alltså en svårighet att förändras i djupet genom ett möte för att det i viss mån betyder att ens identitet förändras. Intervjumaterialet visar att det finns en skillnad mellan dem som har uppnått ett högre stadiet av interkulturell kompetens och haft en positiv upplevelse av ett ekumeniskt år, som vågade gå in och stå kvar i konflikter istället för att enbart “acceptera” kulturella skillnader.

Alla intervjudeltagare berättar om konflikter på grund av kulturella skillnader de hade under ekumeniska året. Vissa berättar att de på grund av förberedelsetiden i StÖL var inte där för att förändra världen, utan för att möta människor samt lära sig av dem och reflektera över sin egen identitet, livsuppfattning och kultur. Nina beskrev processen som följande:

Men det här mötet med människorna och att se hur deras liv ser ut var lite mer intensivt än vad det kunde vara [i Tyskland], eftersom man också var lite utlämnad åt dem och reflekterade mycket. Vad du upplevde. Och många saker fick dig att se världen på ett annat sätt.

Flera intervjudeltagare refererade under intervjun till att StÖL står för att söka sig till människor som har annan erfarenhet i livet och lyssna på dem och hur det hjälpte under deras ekumeniska år. Almuth beskrev det som följande: “*Detta mycket mycket öppna tänkande,*

---

¹⁵³ Se 4.1.

¹⁵⁴ Piepel 1993, 204.

¹⁵⁵ Se 3.2 eller jmf. Oesselmann et al. 2008, 15.

¹⁵⁶ Se 1.3.1 eller Pettigrew et al. 2006.

¹⁵⁷ Se 1.3.1 eller Hammack 2010, 328-368.

¹⁵⁸ Se 1.3.2 eller Bennett 2005.

oavsett hur galna människor skulle kallas av de andra, så i stiftelsen söker vi oftast kontakt med dessa människor.”

Ett exempel för hur denna öppna inställningen är i viss mån en förutsättning i en situation av stor interkulturell diskrepans är Claudios berättelse om en demonutdrivning han var med om. På skolan han arbetade på höll eleverna i en andakt varje kväll. Claudio berättade att vid flera tillfällen började unga kvinnor Claudio kände väl skaka i hela kroppen och tala i en obekant röst. Istället för att förkasta det som elliptisk anfall eller ett rop efter uppmärksamhet, pratade han med människorna. Han upplevde att det hjälpte honom med sin egna spiritualitet men inte minst personlig utveckling.

Jag pratade med folk om hur jag förstår det och vilka mina gränser är [...] Men i efterhand tror jag att jag inte hade någon förklaring alls och att jag sade [inte] till folk att det bara skulle kunna vara ett epileptiskt anfall, istället hade jag en letande och öppen inställning [...] [jag] kunde även acceptera [deras] sanningarna i viss utsträckning, att jag inte vet bättre just nu, jag sa alltid till eleverna att jag hade mycket mindre erfarenhet och hade upplevt mycket mindre hittills i mitt liv.

Claudio menade alltså för att mötet ska vara förändrande handlade det för honom om att inte enbart att bara ha en ytlig öppenhet, utan snarare om att vara medveten om att man inte har samma erfarenhet att utgå ifrån, samt att det finns flera sanningar och därför bör en vara kvar i konflikten och lyssna. Bennett beskriver i DMIS en svårighet för människor som är i fasen *Acceptance and Adaptation* är hur man kan stå för sina egna värderingar, samtidigt stå i den andra kulturen och bevara tron om den andra människans godhet.

Claudio berättade en annan historia som förtydligar dubbelsidigheten om självreflektion och öppenhet innehar inom EL. Delvis krävs det en öppen inställning för att tillåta mötet att förändra en, samtidigt som den öppna inställningen stärks inom människan som identitet genom mötet. Han hade fått uppdraget av rektorn att sammanställa ett skolschema för den kommande terminen. Istället från att orientera sig vid skolplanen från förra terminen, analyserade han efter sin egen erfarenhet brister och gjorde stora organisatoriska förändringar med stöd av rektorn. Under intervjun reflekterade han *“När jag såg på det hela från slutresultatet till början var det en extrem skolreform.”* Efter att Claudios skolschema var i bruk, började lärarna använda det gamla skolschemat igen utan att meddela honom. Han menade att han i den situationen inte hade förmågan att reflektera över att han hade intagit rollen av en *“vit pojke som ska komma dit och rädda världen” (Helfer-syndrom)*.¹⁵⁹ Claudio berättade att han behövde stödet och påminnelsen av StÖL för att komma ur en defensiv ställning *“[Medarbetaren] förklarade det för mig och påminde mig om vad jag hade lärt mig*

---

¹⁵⁹ Se 3.2 eller Böhm 2002, 390.

tidigare, men att lära sig något har inte samma effekt som att uppleva det och nu hade jag upplevt [...] att jag som vit ung person kan nå dit och förvänta mig att förändra världen.”

De som har haft en mer negativ upplevelse och visar i intervjun en lägre nivå av interkulturell kompetens berättade om att de hade en resignerad inställning när de upplevde en konflikt som var beroende på kulturella skillnader. Lik de som hade en positiv upplevelse av deras ekumeniska år betonade de en inställning av att acceptera de livsuppfattningar som de andra har, men att det stannar upp vid detta moment. Det visade inte att de faktiskt gick in i en konflikt och att det kommer till en konfrontation mellan sin egen inställning och levnadssätt och den andre. Johannes förklarade om hans sätt att hantera interkulturell konflikt. De reflekterade samtidigt att det inte fanns så många mänskliga skillnader mellan de två grupperna, samtidigt som det går fram att de resonerade att den andra kulturens livsuppfattning var anledning till att man inte kunde samarbeta. *“För det mesta har jag bara accepterat det. Mest för att det inte var en så uppenbar kulturell skillnad att det definitivt var en värld åtskilda eller att det hade en negativ inverkan på mig personligen.”* De påstod till viss del att konflikt inte påverkade dem personligen, och delvis att en defensivitet var en skyddande reflex som möjliggjorde Kooperation, samtidigt tog berättelser om konflikt stor plats i deras intervju tid i motsats till de andra intervjuade.

Vissa av dem sökte stöd i konfliktsituationer, men inte med det primära syftet av en självreflektion och/eller att de personer de sökte sig till snarare förstärkte den defensiva hållningen. Björn berättar hur han sökte sig till arbetsplatsens ledare som kom från England och hade bott i England för att få en form av bedömning om de arbetsbeteende hans arbetskollegor visade var på grund av deras kultur eller personlighet istället än att fråga personerna direkt om hur deras livsuppfattningar är.

Sedan försökte jag fråga honom hur jag ska hantera dem, eftersom du kan din väg, men du känner också till mitt perspektiv, vad jag förväntar mig av en situation, och han kunde oftast svara ganska bra. Oroa dig inte för det. Det är helt normalt, eller så uppförde han sig kanske inte korrekt. Då kunde jag bättre förstå det eftersom jag hade en vägledning för situationen.

Mathias berättade att han kände att han inte kunde prata om konflikten med människorna på arbetsplatsen, ointresset gentemot honom och svårigheter han upplevde med arbetssättet på plats. Han resonerade att konflikten grundade sig i negativa stereotyper *“[Japaner är] alltid mycket välartade och gör aldrig något på eget initiativ.”* som han hade fått bekräftat av en japansk gästfamilj där han hade talat om kulturella skillnader med. Mathias berättar att han valde att inte bege sig in i konflikten. Istället pratade han bland annat med en annan volontär

som var med honom de första månaderna *“Men det stod klart för mig redan då, så jag har redan märkt att vi båda är besvikna här och att vi båda låter oss ryckas med av denna besvikelse.”*

Det finns alltså en dubbelsidighet för att låta mötet förändra en till en mer öppen inställning. Intervjumaterialet ger upphov till att människan måste vara öppen för att gå in och stå kvar i konfliktartade situationer. EL syftar på att människan i mötet med andra har förmågan att göra självreflektion, samtidigt som det är en kompetens EL vill lära ut genom samma möte. Denna dubbelsidighet kommer bland annat diskuteras vidare i nästa kapitel.

5. Diskussion: Vilka utvecklingsområden i ekumeniskt lärande finns det för att bemöta deltagarnas upplevelse av sitt ekumeniska år?

Följande diskuterar jag den sista delen av frågeställningen: Vilka utvecklingsområden i ekumeniskt lärande finns det för att bemöta deltagarnas upplevelse av sitt ekumeniska år? Under rubriken *Tron på mötet* argumenterar jag för att bemöta de ungas upplevelse under sitt ekumeniska år behöver EL teologiskt integrera tanken av att mötets kraft att förändra människan positivt. Under rubriken *Självreflektion - den judiska förståelsen av argumentation resonerar jag* kring de unga vuxnas berättelser och tidigare forskning pekar på en dubbelhet och svårighet inom EL att det är en förutsättning att vara öppen för att lära sig öppenhet genom mötet. Med hjälp av David A. Franks kritik mot den västerländska filosofin och teologin i jämförelse med den talmudiska argumentationstraditionen ger jag upphov till att i den ekumeniska rörelsen måste det ske en evaluering av den kristna västerländska traditionen av hur människan söker sig till sanning. För att sedan kunna integreras och ge människor verktyg till öppen inställning till mötet inom EL.

5.1 Tron på mötet

En central aspekt inom EL är synen att när människor möts och förstår varandras livsvärldar och livsuppfattningar sker det en reflektion och förändring i människors *Haltung* och levnadssätt. Koerrenz påpekar att EL inte måste utgå från ett fysiskt möte. Människan kan möta andras livsvärldar genom undervisning eller sociala projekt där det väcks solidarisk handling genom till exempel insamlingar.¹⁶⁰ Dock återfinns en stark betoning av mötet i litteraturen. Piepel skriver att ett av de didaktiska tillvägagångssätten som EL använder sig av är *lärandet i relationer* och betonar det *autentiska* mötet.¹⁶¹ Böhm tillägger att “[d]et handlar inte om att lära sig om de fattiga, utan om att lära sig med och från de fattiga.”¹⁶² EKD definierar EL som *socialt lärande*. Med detta menas att människor ska, på ett abstrakt vis, bygga relationer mellan det framände och det bekanta, men ska även konkret bygga relationer mellan sig själv och den främmande i en kristen gemenskap. Mötet ger möjlighet till *att se sig själv genom den andras ögon*¹⁶³ och därmed börja en reflektionsprocess kring det egna tankesättet och den andra som ska leda till en öppen och respektfull syn på andra religionsutövningar och kulturer.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Koerrenz, 77-78.

¹⁶¹ Se 3.2 eller Övers. Piepel 1993, 203-5.

¹⁶² Se 3.2 eller Övers. Böhm 2002, 388.

¹⁶³ Se 3.2 eller Kirchenamt der Evangelischen Kirche in Deutschland 1985, 18.

¹⁶⁴ Se 3.2 eller Oesselmann et al. 2008, 15.

Tidigare forskning kring *kontakthypotesen* visar att genom projekt där människor möts med den främmande minskar fördomar gentemot varandra, förståelsen ökar samt att det sker ett likvärdig värdesättande av den andra som person och dess kultur. Forskning visar dock även att i vissa fall utlöser mötet inte en djupgående förändring hos människan¹⁶⁵ vilket återspeglas i intervjumaterialet. Majoriteten av intervjupersonerna berättade om upplevelsen att leva i ett annat land och möta människor med andra tros- och livsförståelser bidrog till en process där de reflekterade, tog avstånd från vissa tidigare *ethnocentristiska* uppfattningar, anammade mer öppna värderingar och förändrade deras livsstil. En minoritet upplevde inte en sådan förändring i deras *Haltung* och levnadssätt, och uttalade sig dessutom i *ethnocentristiska* termer. Till viss del skiljer sig dessa från de övriga intervjupersonerna i att de lade fokus på volontärarbetet istället för lärandet i mötet med den andra. Dessa deltagare, men även några som berättade om ekumeniska året i sin helhet som förändrande, berättade att de kunde uppleva mötet som svårt på grund av olika värderingar och kulturella uttryck. Dessa personer berättade att de därför tog avstånd från fortsatt samtal och byggande av relationer.¹⁶⁶

DMIS belyser att genom processen av att gå från ett *ethnocentristiskt* till ett *ethnorelativiskt* synsätt, där en öppenhet och värdering av olika tros- och livsuppfattningar ses som likvärdiga, kan människan komma till ett stadie av motstånd eller resignation.¹⁶⁷ Tidigare forskning om EL belyser att våga möta andras människors perspektiv, söka förändring och en solidarisk väg tar på individens energi och krafter. Ett flertal forskare anser att EL, i motsats till globalt eller interkulturellt lärande, bär på teologiska ansatser som kan hjälpa människan att inte hamna i en resignation. Oesselmann et al. hänvisar till religionens och kyrkans förmåga att förmedla hopp (*Hoffnungspotential*), där det kristna budskapet förkunnar en tillit till Gud och löftet om ett kommande Guds rike i ett gudomligt Shalom.¹⁶⁸ Koerrenz anser detta som drivkraft för att ta sig an komplexa problem¹⁶⁹ och jag menar att det kan vara en motivationsfaktor till att gå på gång ge sig in i ett nytt möte.

Två deltagare framhåller att en lärdom av det ekumeniska året är "tron på mötet," och att det endast är ett utbyte mellan människor som kan leda till en förståelse för varandra och slutligen till en bättre värld. Som beskrivet ovanför är mötet centralt i EL men presenteras snarare i sin funktion än som trosfråga. De två intervjupersonerna ger en intressant idéansats;

---

¹⁶⁵ Se 1.3.1 eller Pettigrew et al. 2006.

¹⁶⁶ Se 4.2.

¹⁶⁷ Se 1.3.2 och Bennett 2004.

¹⁶⁸ Se 3.3 eller Oesselmann et al. 2008, 8.

¹⁶⁹ Se 3.3 eller Koerrenz 1993, 121.

för att nå en bättre värld är ett möte inledningen och när människan tillåter sig att förändras i mötet behöver människan tron att förändring genom ett möte kan se och att det är positivt.¹⁷⁰

De intervjudeltagare som upplevde sitt ekumeniska år som förändrande satte i intervjun mötet i fokus och uttryckte sig mycket positiv till StÖLs förberedelsestid, där deras syn på vad som skulle stå i fokus av volontäråret förändrades, i motsats till de som inte upplevde sitt år som positivt förändrande.¹⁷¹ Welge, StÖLS föredetta VD, betonar att de unga vuxna som beger sig utomlands kan känna att det vill hjälpa till i det sociala projekt det skickas till, men fokus ska ligga på mötet som ger möjlighet till lärandet.¹⁷²

Intervjumaterialet ger alltså upphov till att utveckla aspekten av en tro på att mötets kraft så att fler deltagare upplever en positiv förändring av sitt ekumeniska år. Ingen av intervjudeltagare pratade om ett Guds rike eller en gudomligt Shalom och medans jag kan instämma i Oesselmann et al. resonemang att dessa teologiska tankar kan lyftas hopp, så är detta teologiska resonemang ett ökande sekulariserad Tyskland och Sverige långt ifrån människor trosvärldar. Tankar om mötets kraft att förändra återfinns i många bibliska berättelser, till exempel i Joh 4:1-42 eller Joh 8:1-11. I vidare forskning kan "tron på möte" teologiskt underbyggas och senare användas för människor som ska bege sig in i ett möteskontext för reflektion och som drivkraft.

5.2 Självreflektion - en judisk förståelse av argumentation

EL kräver att människan vågar ge sig in i ett möte med det främmande, vara öppen till att *se sig själv genom dess andras ögon*¹⁷³ och ha förmågan att förändras till en *Haltung* av öppenhet till det främmande och söka den solidariska vägen. Det finns alltså en dubbelhet i detta. I ELs didaktik förutsätts det att människan är öppen till mötet samtidigt som människan ska anamma öppenhet som kompetens genom detta möte. Självreflektion är en kompetens som behövs för förändring samtidigt som detta formas genom *Haltung*-förändringen i mötet med den andra.¹⁷⁴ Likväl visar DMIS och tidigare forskning på att det är en svårgripbar process som leder till att en människa får en öppen inställning till den främmande. Att erkänna andras kultur som likvärdig till den egna eller till och med att integrera andras livsförställningar i sitt eget narrativ och identitet kräver att människan ger upp föreställningen

---

¹⁷⁰ Se 4.3 Tron på mötet.

¹⁷¹ Se 4.3 Fokus på mötet.

¹⁷² Welge 2016.

¹⁷³ Se 3.2 eller Övers. Piepel 1993, 203-5.

¹⁷⁴ Jmf. 3.1 och 1.3.1.

att den egna kulturen och erfarenheten är universell.¹⁷⁵ Det finns alltså en dubbelsidighet i detta, att den *ethnocentristiska* inställningen som ska förändras i mötet är det som hindrar oss att möta andra. Det krävs en mån av självreflektion och öppenhet för att våga ge sig in i mötet, samtidigt som EL anser att detta är en kompetens som människan lär sig genom mötet.

Det framgår i intervjumaterialet hur flertalet deltagare upplevde den ovanför beskrivna processen i StÖLs EL program. Många framförde att ELs förberedelseledde till att de fick en *Haltung* att de inte visste bättre än dem de mötte under sitt ekumeniska år och därför kunde till fullo ta del av de andras tros- och levnadssätt och se det som likvärdigt. StÖL betonar att syftet med utlandsvistelsen är att lära sig av den andre och att andra kulturella och kristna uttryck är värdefulla. De betonade att ha med sig denna inställning i förväg var värdefull så att deltagarna var öppna till mötet. Samtidigt menade en av intervjudeltagarna "men att lära sig något har inte samma effekt som att uppleva det." Att möta, eller till och med leva hos och med det främmande beskrevs av intervjudeltagarna som kritisk faktor när det kom till att ens ytliga öppna inställning förändrades till en djupgående *Haltung* till öppenhet.¹⁷⁶

I flera decennier ägnade forskningen om *kontakthypotesen* åt att definiera de ideala förutsättningar så att möten mellan två olika grupper leder till minskning av fördomar och en öppen och värdesättande inställning till den främmande personen och dess kultur. En förutsättning som betonades var att rummet där mötet sker är så fri från makto-blans som möjligt.¹⁷⁷ Denna tanken återfinns även i ELs litteratur, till exempel i Oesselmann et al artikel.¹⁷⁸ Dock påpekar den yngre forskningsdiskussionen kring *kontakthypotesen* att dessa förutsättningar är ideala och därmed inget som kan uppnås. Det har därför lyfts frågan om hur personerna som deltar i cross-cultural program ger mening till det upplevda.¹⁷⁹ Hammack hänvisar till att det behövs adresseras maktojämligheter inom de individuella och kollektiva narrativ. När människans narrativ synliggörs kan hon reflektera och förändra dessa så att hon kan erkänna och värdesätta andras narrativ.¹⁸⁰

Såsom ovanför lyfts upplevde många intervjudeltagare att det fanns en allmän diskussion om maktojämlighet. Det individuella och kollektiva narrativ lyftes under StÖLs förberedelseledde

---

¹⁷⁵ Jmf 1.3.1 och 1.3.2.

¹⁷⁶ Jmf 2.3 och 4.3.

¹⁷⁷ Se 1.3.1 eller jmf. Dixon et al. 2005 och Hammack 2010, 328-368.

¹⁷⁸ Se 3.2 eller Oesselman et al. 2008, 9.

¹⁷⁹ Se 1.3.1 eller Dixon et al. 2005.

¹⁸⁰ Se 1.3.1 eller Hammack 2010, 328-368.

och ekumeniska året stärkte dessa. Dock visar intervjumaterialet på att i konfliktsituationer förmåde somliga inte att använda detta tankesätt. I analysen nämndes ett exempel där en medarbetare av StÖL erbjöd stöd och påminde intervjudeltagaren om att intervjudeltagaren var där för att lära sig av andra perspektiv och hade hamnat i västvärldens narrativ av *Helfer-syndrom*.¹⁸¹

I analysen lyfte jag den tematisk *Stå kvar i konflikten*¹⁸² skillnad mellan de som upplevde det ekumeniska året övervägande positivt och förändrande och de som upplevde det ekumeniska året övervägande negativt och inte genomgick en djupgående förändring enligt ELs mål. De intervjupersoner som gick in i konflikter med den främmande eller det främmande och i reflektionen stod kvar i motsägelse utan att bedöma det som konflikt, visade en mer utpräglad interkulturell kompetens enligt DMIS och förändring i *Haltung* och *Levnads*sätt enligt ELs mål. De som uttryckte att de enbart "accepterade" den andra kulturen och tillvägagångssätt men inte gick in i konflikter och tillät den förändra dem, fortsatte att uttrycka sig *ethnocentristiskt*. Intervjumaterialet, forskningen om *kontakthypotesen*, DMIS och ekumeniska rörelsen historier pekar alla på att det är svårt för människan att på djupet anamma ett grundläggande tankesätt där den egna kulturen, värderingar och erfarenheten inte är universell. Det är svårt för människor att anamma tanken om att olika perspektiv bär på sanning och har ett värde.

Intervjumaterialet ger alltså upphov till den ovanför beskrivna dubbelheten att självreflektion behöver ske till viss del inför mötet, samtidigt som det utlöses i processen och är en kompetens som lärs under mötet. Dock visar intervjumaterialet och tidigare forskning hur *ethnocentristiska* tankar kan vara en stor del av människors identitet och självreflekterande öppen inställning kan vara hinder så att ett möte blir förändrande. I KAIRO-dokumentet blir västvärldens kyrkor manade att evaluera sin teologi i grunden då det anser att den leder till fortsatt förtryck i världen. Samtidigt visar ekumeniska rörelsen historia hur svårt det är att gå ifrån idér om ortodoxi och auktoritet.¹⁸³ Med detta i åtanke vill jag argumentera för att de norra kyrkorna måste evaluera sin teologi om hur man söker sig till sanning, rättvisa och Guds vilja, för att ändra på deras kollektiva narrativ. Därmed kan de slutligen påverka individernas narrativ om hur man kan gå in i konflikter och hur man reflekterar kring dem. Följande vill jag därför belysa det kristna sättet att argumentera i ljus av av David A. Frank

---

¹⁸¹ Se 4.3 *Stå kvar i konflikten*.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Se 2.2 eller Leonard, Gary S. D., 2010.

kritik med hjälp av texten *Arguing with God, Talmudic Discourse, and the Jewish Countermodel: Implications for the Study of Argumentation*.

Frank framställer den talmudiska argumentationstraditionen som motmodell till den kristna västvärldens tradition. Han börjar sin text i judiska interpretationer av de bibliska berättelserna om Abraham,¹⁸⁴ Moses¹⁸⁵ och Job¹⁸⁶. Interpellationerna belyser att människan kan argumentera med Gud och övertyga Gud att handla annorlunda. Frank menar att dessa interpretationer ger upphov till att man i den judiska traditionen utgår från att människan är skapad av Gud med fri vilja. Gud vill att människan ska argumentera för sin sak och Gud anser att människan, samt han själv, lär sig genom argumentation, inte genom att rikta sig efter Guds ord. Frank påpekar att den kristna traditionen istället betonar att människan ska underkasta sig Gud. I motsats till den judiska tradition ser kristendomen Gud(s vilja) som fullkomlig sanning och rättvisa.¹⁸⁷

Frank menar att genom den hellenistiska filosofins påverkan och dess vidare utveckling i västvärlden har logik och rationalitet höjts upp som universella. Därmed har det skapats ett tankesätt om att människan, med argumentation, kan använda dessa principer för att komma fram till en allmän och universell sanning. Vidare menar Frank att logiken har fränkopplats mänsklig kontext inom västerländsk filosofi. Frank anser att detta tankesätt är grundläggande fel då argument aldrig kan vara fränkopplat från sin kontext. Dessutom har en upphöjning av logik och universell sanning konsekvensen att dessa inte kan ifrågasättas. Frank hänvisar som motmodell till logik och rationalitet till den judiska principen *Tsedek* som Abraham, Moses och Job använder för att kritisera. Han definierar *Tsedek* som följande “*Tsedek* involves compassion for the other and an integration of equity with mercy truth and peace, love and justice.”¹⁸⁸ Det finns även en mening med att argumentera med det högsta (Gud i detta fall) och målet av argumentationen är handling (för att Gud är en “God of action”) där argumenten inte bygger på västerländsk rationell universell logik. Istället börs det argumenteras utifrån dess kontext och ett avvägande av principer som rymmer sanning, fred, kärlek och rättvisa.¹⁸⁹

Frank argumenterar vidare med hjälp av den talmudiska traditionen där han hänvisar till att den uppstod i en annan kontext än den kristna. På grund av den judiska diasporan hade den

---

¹⁸⁴ Anm. Frank utgår från Gen. 18:23-32.

¹⁸⁵ Anm. Frank utgår från Gen. Moses Alter 495-96.

¹⁸⁶ Anm. Frank utgår från Gen. Job 40-42.

¹⁸⁷ Frank 2004, 73-79.

¹⁸⁸ Ibid., 78.

¹⁸⁹ Ibid., 73-79.

judiska gemenskapen ingen statsmakt som kunde utöva auktoritet och därför var det av stor vikt att utveckla en argumentation kultur som satsar på samtal med varandra. Argumentation var den enda möjligheten att övertyga människor. Däremot blev kristendomen västvärldens statsreligion och i samband med detta utvecklades religiösa auktoriteter att förhålla sig till.¹⁹⁰

Vidare resonerar Frank kring olika argumentativa principer som han hämtar ur den talmudiska traditionen. En princip är att Gud har uppenbarat sig slutligen i lagen (bibeln) och det är därifrån människan ska argumentera. Direkt kontakt med Gud kan leda till "divine madness"¹⁹¹ som Frank menar visar sig till exempel i Moses berättelse, när han står i direkt kontakt med Gud i samband med att Gud räcker honom de tio budorden. Det gäller alltså att alltid "[t]o question of authority, proof, and the role of human community in judgment. God, and God's mediators, are not authoritative in dispute."¹⁹² Här visar sig även en andra princip av talmudisk argumentationskultur, att gemenskapens vördnad står i första rummet, så som det anses att lagen i sin helhet är till för att erhålla gemenskapen. Därför ska de olika lagarna ställas mot varandra men också betraktas gentemot gemenskapens väl. Lagen, Gud och auktoriteter ska alltså genom kontextualisering interpreteras, argumenteras och även handlas emot.¹⁹³

Enligt Frank är en annan grundläggande princip inom den talmudiska traditionen att olika och även motsägelsefulla argument (här interpretationer av samma bibeltext) kan bära på olika sanningar som i sig kan vara motsägelsefulla. Han hänvisar till talmuds uppbyggnad för att förtydliga, där en bibelberättelse står i centrum och runt omkring står olika rabbinska skolors interpretationer som kan vara motsägelsefulla. Han diskuterar även en berättelse där två olika rabbinska skolor efter en lång disput till slut ber Gud att avgöra vem som har rätt, men Gud säger '*these and these*' alltså att båda har rätt. Frank argumenterar vidare att i den kristna traditionen interpreteras företeelsen att Gud har många olika namn och liknelser i Bibeln, då Gud är en högre, fullkomlig princip som därför inte kan förstås genom människan. I motsats anses det i den judiska traditionen att mångfalden är upphov till att Gud, liksom människan, kan förändras och är olika i olika kontexter, men alltid bär på en viss sanning.¹⁹⁴

Slutligen hämtar Frank ur den talmudiska traditionen att "reason and argument in community, rather than with God or God's mediators, will be the primary means of dealing with

---

¹⁹⁰ Ibid., 80-81.

¹⁹¹ Ibid., 80.

¹⁹² Ibid., 81.

¹⁹³ Ibid., 80-81.

¹⁹⁴ Ibid., 80-81.

disagreement.”¹⁹⁵ Sanning - eller snarare den judiska argumentationens ord en gemensam handlingsplan - uppnås i argumentation, inte i självreflektion av en ensam människa. Med utgångspunkt Hanna Arendts verk menar Frank att faran med den västerländska tanken att människan kan nå sanning genom rationalitet har till exempel lett till Shoan, då den befriar människan från att se gemenskap, individers mänsklighet och kritik.¹⁹⁶ Slutligen resonerar Frank kring bland annat den nutida judiska tänkaren Lévinas som menar att i tänkande och argumentation ska människan inte utgå från sig själv utan istället börja sitt resonemang med att utgå från den andra. Frank skriver att “Lévinas shifts our focus to the face of the Other, which becomes for him the face of God. We are responsible for and to this face, which is sacred.”¹⁹⁷

Jag vill avsluta min argumentation genom att använda mig av ett citat av Franks slutresonemang ”the Jewish tradition of argument teaches the global community of the benefits of reasoned discourse and pluralism.”¹⁹⁸ Den ekumeniska rörelsen och EL ger ett flertal (teologiska) anledningar till varför det är viktigt att möta den andre och hur detta ska gå till. Bibeln anser att en kristen ska ställa sig på den förtrycktas sida, bygga Guds rike på jorden, värda om skapelsen och verka för ett gudomligt *Shalom*. Det finns ansatser inom EL som till viss del liknar judisk argumentation och som beskrivs av Frank. Till exempel *att se sig själv genom den andras ögon*¹⁹⁹ liknar till viss del Lévinas resonemang, samtidigt är Lévinas tankegång byggt på en teologisk grund och även i slutändan ett kollektivt narrativ. Att endast nå självreflektion efter ett möte med en annan berättelse är inte tillräcklig för förändring. Intervjumaterialet ger upphov till att argumentation med den andra, argumentation med sig själv och att stå fast vid att det finns olika sanningar är ett krav för att kunna förändras till att bli en mer öppen människa som tar ansvar för den främmande.²⁰⁰

Slutligen vill jag hänvisa till att den ekumeniska rörelsens historia visar ansatser till att västvärlden öppnar sig för en diskussion om kontextualisering av religiösa uttryck och rättvisa, hantering av förtryck och åtgärder mot klimatkrisen. Samtidigt återupprepas frågor om auktoritet och ortodoxi och frågan kring förståelse av varandra när dessa principer inte tillämpas.²⁰¹ Med hjälp av till exempel judiska teologiska förståelser kan diskussionen istället

---

¹⁹⁵ Ibid., 82.

¹⁹⁶ Ibid., 82-83.

¹⁹⁷ Ibid., 83.

¹⁹⁸ Ibid., 85.

¹⁹⁹ Se 3.2 eller Piepel 1993, 203-5.

²⁰⁰ Se ovan.

²⁰¹ Jmf 2.2.

skiftas till att mötet - samtalet, argumentationen och konflikten med varandra - är kristendomens sätt att uppnå förståelse och gemensam handling. Det förutsätter dock att västvärldens kyrkor och människor förändrar och skärskådar sin grundläggande teologiska argumentationskultur, så att mötet inom EL kan bli den givna platsen som förändrar fler människor till att bruka omsorgsfull tro och handlingar gentemot hela mänskligheten.

6. Slutsats

I denna uppsats belyser jag frågorna: hur upplever de unga vuxna sitt ekumeniska år utomlands och hur präglas de av det? Vilka teman finns i de unga vuxnas berättelser där de upplever det ekumeniska året som förändrande i mening av ekumeniskt lärande? Vilka utvecklingsområden i ekumeniskt lärande finns det för att bemöta deltagarnas upplevelse av sitt ekumeniska år?

Dessa frågor var för stora för en kandidatuppsats och jag hade behövt utgå från helt andra för att hålla mig till ett rimligt antal tecken. Icke desto mindre fungerade min metod och disposition för att analysera tematiker ur ett bredare intervjumaterial. Teorierna och tidigare forskning *kontakthypotesen* och DMIS gjorde att jag kunde fördjupa min förståelse av intervjudeltagarnas upplevelser. Den tematiska analysen visade sig givande, men en metod som till exempel en narrativ analys av ett mindre intervjumaterial hade också kunnat nå liknande resultat och hade kanske lett till en kortare uppsats. Hur som helst var den utgivande punkten varför uppsatsen överskrider längden, att EL är ett abstrakt koncept som inte är utforskad i svensk kontext, och därför ansåg jag att jag det behövdes en bred förklaring av vad det innebär och dess kontext. Vidare gav mig den historiska uttagningen av den ekumeniska rörelsen upphov för att underbygga min diskussion.

Ekumeniskt lärande (EL) är en kristet pedagogisk teori som bygger på att förändra människans *Haltung* och livsstil på en grundläggande nivå genom möte med den andra. Som förväntat hade intervjudeltagarna olika upplevelser av sina ekumeniska år. Några upplevde att det hade präglat dem till att få en ny syn - att det finns en bredd av olika kulturer och kristen tro, erkänna deras värde och bli engagerade i sociala frågor. Dessa personer berättade om att de sökte sig till direkta möten och när konfliktsituationer uppstod gick de in i konflikten med inställningen att de inte visste bättre än dem de mötte och var öppna för att förändras. Andra intervjudeltagare upplevde att volontäråret var präglat av stora svårigheter och talade delvis om människors tros och liveföreställningar på ett nedvärderande sätt. Dessa intervjudeltagare berättade att fokus under deras volontärår inte primärt var mötet med den andra, att de delvis inte kände sig uppskattade, undvek konfliktsituationer och tillät sig inte att förändras genom mötet.

Jag kunde i min analys skilja åt flera teman där berättelserna av intervjudeltagarna skilde sig åt som jag diskuterade vidare om hur dessa kunde integreras i EL. Jag kom fram till att *Tron på mötet* är ett tema som har potential att lyftas inom EL. Tidigare forskning som DMIS och

kontakthypotesen visar att ett möte med en annan människa inte givet förändrar en person och att det är en komplicerad process. Intervjumaterialet ger upphov till att en tro på mötets kraft kan hjälpa människor som deltar i ett EL- projekt till att tillåta sig att förändras positivt genom mötet.

Dessutom kom jag fram till att självreflektion är en stor beståndsdel av EL och att det finns en dubbelsidighet i det. EL förutsätter att deltagaren i förväg har en viss öppen inställning till den andre och en kritisk blick på ens egna värderingar, så att människan tillåter sig att förändras under mötet med den andre. Samtidigt ska självreflektion som kompetensen läras ut genom mötet. I analysen framkom det att de deltagare som hade en positiv upplevelse refererade till StÖLs förberedelsetid där det erbjuds reflektion om egna förväntningar och ekumeniska årets syfte. Dixon et al., Hammack samt DMIS hänvisar till att människan behöver förändra sin individuella narrativ som sammanhänger med det kollektiva för att kunna anamma en öppen inställning gentemot främmande människor och kulturer. Jag diskuterade även att det inom den kristna och västerländska traditionen finns en föreställning om att en människa ensam kan nå fram till allmängiltiga åsikter - alltså i självreflektion med sig själv. Kristendomen bär på den filosofiska föreställningen att den enskilde människan kan få en universell förståelse av Guds vilja och ska lyda den. Jag använder mig av David A. Franks tankar om den talmudiska argumentation kulturen som lyfter upp det direkta mötet (argumentationen) för att nå olika sanningar och gemensam handling utgående ifrån att i bibliska berättelser argumenteras och övertygas Gud av människor. Dessutom lägger den judiska principen av *Tsedek* mot den hellenistiska principen av logik. Jag anser att David A. Franks kritik mot den hellenistiska och kristna traditionen är givande för EL för att ge ett verktyg till ELs deltagare så att de ser mening och förändras genom mötet.

I vidare forskning kan diskutera hur tron på mötet kan underbyggas teologiskt och den kristna förståelsen av att söka sanning evalueras för att tillåta möte som förändrar människor, samt hur detta integreras i EL.

Litteraturförteckning

Ansgar, Albrecht. 1982. *Auf der Suche nach einem neuen Lebensstil. Stimmen aus den Kirchen*. Frankfurt.

Arbeitshilfe der Kammer der Evangelischen Kirche in Deutschland für Bildung und Erziehung. 1985. *Ökumenisches Lernen: Grundlage und Impulse*. Kirchenamt der Evangelischen Kirche in Deutschland. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus Mohn.

Ausführungsrichtlinien der Stiftung "Ökumenisches Lernen." 2004.

Asbrand, Barbara & Annette Scheunpflug. 2005. "Zum Verhältnis zwischen interreligiösem, interkulturellem, ökumenischem und globalem Lernen." I *Handbuch Interreligiöses Lernen*. (red.) Peter Schreiner, Ursula Sieg & Volker Eisenbast. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus.

Bennett, M. J. 2004. "Becoming interculturally competent." I red. J.S. Wurzel *Toward multiculturalism: A reader in multicultural education*. Newton, MA: Intercultural Resource Corporation.

Brandt, Michael. 2016. "Christians cannot be divided" I *Jubiläumsbuch 2016*, red. Michael Brandt & Jan Torben Witte & Jakob Kriegel, 10-13.

Braun, Virginia & Victoria Clarke. 2006. "Using thematic analysis in psychology." *Qualitative Research in Psychology*, 2006(3), s. 77-101. doi:10.1192/1478088706qp063oa.

Bryman, Alan. 2018. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Uppl. 3. Johanneshov: MTM.

Böhm, Uwe. 2002. "Verantwortliche Weltsicht durch Ökumenisches-Globales Lernen." *Bildung und Entwicklung*. 55(4): 383-393.

Die Zeit ist da. Schlussdokument und andere Texte. 1990. Weltversammlung für Gerechtigkeit, Frieden und Bewahrung der Schöpfung Seoul 1990.

Dixon, John & Kevin Durrheim & Colin Tredoux. 2005. "Beyond the optimal contact strategy: a reality check for the contact hypothesis." *The American Psychologist*, 60(7): 697-711.

Dovidio, J. F., Glick, P., & Rudman, L. A. 2005. "Reflecting on The Nature of Prejudice: Fifty years after Allport." I *On the nature of prejudice: Fifty years after Allport*, red. J. F. Dovidio, P. Glick, & L. A. Rudman. Malden, MA : Blackwell Pub.

Frank, David A. 2004. "Arguing with God, Talmudic Discourse, and the Jewish Countermodel: Implications for the Study of Argumentation." *Argumentation and Advocacy*, 41(2): 71-86. doi: 10.1080/00028533.2004.11821620.

Hammack, Phillip L. 2010. "Narrative and the Politics of Identity: The Cultural Psychology of Israeli and Palestinian Youth." New York: Oxford University Press. doi: 10.1093/acprof:oso/9780195394467.001.0001.

Horstmann, Kai. 2017. "Ökumenisches Lernen macht Globales Lernen konkret. Ökumenische Partnerschaften als kirchliches Angebot an die Schule." *Zeitschrift für Pädagogik und Theologie* 69(2): 129-139.

Johannsen, Friedrich & Harry Noormann. 1990. *Lernen für eine bewohnbare Erde. Bildung und Erneuerung im ökumenischen Horizont. Für Ulrich Becker*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus Mohn.

Koerrenz, Ralf. 1994. *Ökumenisches Lernen. Eine Veröffentlichung des Comenius-Instituts Münster*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus.

Lange, Ernst. 1980. *Sprachschule für die Freiheit. Bildung als Problem und Funktion der Kirche*. München: Kaiser.

Lange, Ernst. 1970. *Die Zehn großen Freiheiten*. Gelnhausen: Burckhardthaus Verlag.

Leonard, Gary S. D., red. 2010. "The Kairos Documents."

https://urc.org.uk/images/Global_and_Intercultural/Black_History/TheKairosDocuments.pdf

(Hämtad 2023-03-06).

Oesselmann, Dirk & Gern Rüppel & Peter Schreiner. 2008. *Impulse zur konzeptionellen Weiterentwicklung ökumenischen Lernens*. Münster: Comenius-Institut.

"och lär dem ...": *Ett biskopsbrev om lärande och undervisning*. 2021. Uppsala: Svenska kyrkan, Biskopsmötet.

Pettigrew, Thomas F. & Linda R. Tropp. 2006. "A meta-analytic test of intergroup contact theory." *Journal of Personality and Social Psychology*. 90(5): 751–783. doi:

<https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751>

Piepel, Klaus. 1993. *Lerngemeinschaft Weltkirche. Lernprozesse in Partnerschaften zwischen Christen der Ersten der Dritten Welt*. Aachen: Misereor.

Potter, Phillip. 1973. "Christi Mission und unsere Mission in der Welt heute." I *Das Heil der Welt heute. Ende oder Beginn der Weltmission. Dokumente der Weltmissionskonferenz Bangkok 1973*, red. Phillip Potter. Stuttgart: Kreuzverlag.

Potter, Phillip. 1983. "Bericht des Generalsekretärs." I *Bericht aus Vancouver 1983. Offizieller Bericht der Sechsten Vollversammlung des ÖRK*, red. Hans-Wolfram Heßler. Frankfurt: Verlag Otto Lembeck.

Raiser, Konrad. 1991. "Jenseits von Tradition und Kontext. Überlegungen zum Problem einer ökumenischen Hermeneutik." ÖR 40: 425-435.

Satzung der Stiftung "Ökumenisches Lernen". 2016.

Scheunpflug, Annette 2012. "Globales Lernen und religiöse Bildung." *Zeitschrift für Pädagogik und Theologie*. 3(12): 212-230.

Silverman, David. 2011. *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction*. Uppl 5. London: SAGE Publications.

Voss, Reinhard. 1992. *Lebe so, dass man dich fragt. Alltag und Glaube in ökumenischer Verantwortung*. Hildesheim: OLMS.

Weisse, Wolfram. 1995. "Ecumenical and Intercultural Learning -The Complementarity of Two Learning Dimensions", *Scriptura* 55: 249–262.

Welge, Harald. 2016. "The Foundation of Ecumenical Learning in the Lutheran Church of Braunschweig." I *Jubiläumsbuch 2016*, red. Michael Brandt & Jan Torben Witte & Jakob Kriegel.

Appendix

Intervjuguide

1. Varför sökte du till stiftelsen?
  - a. När blev du antagen till stiftelsen?
  - b. När var du utomlands och var?
  - c. Hur skulle du beskriva dig själv?
  - d. Skulle du vilja berätta lite om din tid vid stiftelsen och ditt utlandsår?
  - e. Hur skulle du beskriva dig själv?
2. Vad var din motivering för att söka till stiftelsen?
3. Hur förberedde du dig inför din utlandsvistelse, vilka erfarenheter hjälpte dig?
4. Vilka förväntningar hade du innan du åkte utomlands?
  - a. Hur uppfylldes dina förväntningar?
5. Hur såg din vardag ut?
  - a. Hur var ditt arbete?
  - b. Hur levde du?
6. Hur knöt du sociala kontakter?
7. Hur upplevde du människorna i landet?
  - a. Hur upplevde du kulturen i landet?
  - b. Hur upplevde du familjen?
  - c. Hur upplevde du arbetskulturen?
  - d. Hur upplevde du förhållandet mellan män och kvinnor?
8. Hur upplevde du kyrkan?
  - a. Hur upplevde du tron?
  - b. Hur upplevde du gemenskapen?
  - c. Hur upplevde du ekumenik?
9. Hur har din tro/uppfattning om kyrka och ekumenik påverkats?
10. Vilka situationer har påverkat dig?
  - a. Vilka var situationer som överväldigade/frustrerade dig?
  - b. Hur hanterade du situationerna?
  - c. Vilka situationer gjorde dig ledsen?
11. Vilka känslor var svåra för dig att hantera?
  - a. Vilka situationer gjorde dig lycklig?
12. Hur såg du på din roll i din nya miljö?
13. Hur hanterade du kulturella skillnader?
14. I vilken utsträckning fanns det möjligheter att prata om kulturella/religiösa skillnader under ditt utlandsår?
15. Hur upplevde du stöd för att reflektera under ditt volontärår och efteråt?
  - a. Hur var kontakten med stiftelsen?
  - b. Människor på plats

- c. Människor i hemmet
16. Hur var det att komma hem?
- a. Hur upplevde du stödet efter ditt år?
17. Hur ser du tillbaka på din volontärtjänst idag?
- a. Vad tog du med dig hem (berättelser, lärdomar)?
  - b. Hur påverkade erfarenheten dig (personlighet)?
  - c. Positiv/negativ?
  - d. Hur påverkade erfarenheten din syn på världen?
  - e. Hur har det påverkat din syn på framtiden?
  - f. Hur har det påverkat dina val i livet?
  - g. Var du engagerad innan ditt utlandsår?
  - h. Hur är du engagerad idag?
18. Om du ser tillbaka, vad skulle du vilja ändra?
19. Vad betyder ekumeniskt lärande för dig?
20. Vill du lägga till något?